

Universita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

obor Sociální pedagogika

Vzdělávání Romů v ČR a jeho specifika

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Marie Šafaříková

Autor:

Petra Štádlarová

Praha 2008

Anotace:

Bakalářská práce „Vzdělávání Romů v ČR a jeho specifika“ pojednává o problematice vzdělávání romské minoritní skupiny v České republice. Toto téma jsem si vybrala proto, že v oboru vzdělávání Romů bych ráda v budoucnu působila.

Práce má dvě části:

První, teoretická část, se zabývá historií, současnými problémy romského etnika (např. nezaměstnanost, chudoba, společenské problémy, vzdělávání) a také aspekty vzdělávání romských dětí.

Druhá část, praktická, se dělí na dvě kapitoly. První je zaměřená na organizace, ve kterých jsem osobně působila, na jejich cíle. V té druhé kapitole uvádím stanovы občanského sdružení, které se chystám založit a vysvětluji samotnou podstatu občanského sdružení.

Cílem této práce je především poukázat na zásadní aspekty, které by se měly při hledání řešení problematiky vzdělávání a soužití majority s romskou minoritou zohledňovat.

Annotation:

Diploma thesis „Education of Roma people in Czech republic and its specificity“ deals with problems of the education of Roma minority groups in the Czech Republic.

I chose this topic because in the future I would like to work in the field of Roma education.

The thesis has two parts.

First, the theoretical part, deals with the history, current problems of the Roma ethnic group (such as unemployment, poverty, social issues, education) as well as with the aspects of education of Roma children.

Second, the practical part, is divided into two chapters. The first chapter is aimed at organizations in which I have personally worked and their objectives. In the second chapter I state the Articles of association of civic organization, which I will be founding, and explain the fundamentals of such organizations.

The aim of this thesis is primarily to highlight the crucial aspects which should be taken into account when trying to solve the problems of education and coexistence between the majority and the Roma minority.

Klíčová slova: Romové, vzdělávání, problematika, minorita, majorita, škola, občanské sdružení

Keywords: Roma people, education, probléme, minority, majority, school, civil association

Tímto prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala zcela samostatně a výhradně za použití literatury uvedené v seznamu.

V Praze dne 15. června 2008

Podpis:

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mrg. Marii Šafaříkové, která svou podporou, zájmem o dané téma a nezbytnými radami významně přispěla k dokončení této práce. Stejně tak bych ráda poděkovala paní Mgr. Libuši Papírníkové a Amurovi, kteří mi pomohli.

Obsah

ÚVOD	1
TEORETICKÁ ČÁST	
1. HISTORIE	3
1.1 ROMOVÉ NA ÚZEMÍ ČECH A MORAVY	4
1.2 ROMOVÉ ZA VLÁDY NACISTŮ	5
1.3 ROMOVÉ NA ÚZEMÍ ČESKOSLOVENSKA 1945 - 1989	5
1.4 ROK 1989 A PŘÍTOMNOST	7
2. PROBLEMATIKA SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ ROMŮ	10
3. ROMOVÉ A ŠKOLA	18
3.1 VÝVOJ ŠKOLSKÉHO SYSTÉMU	18
3.2 ROMSKÉ DĚTI VE ŠKOLÁCH	20
3.3 VZTAHY S UČITELY	21
3.4 JAZYKOVÁ BARIÉRA	26
3.5 OSVĚDČENÉ METODY VE VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÝCH ŽÁKŮ	29
3.5.1 VYCHOVATEL - ASISTENT UČITELE	29
3.5.2 PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY	31
3.5.3 CELODENNÍ VÝCHOVNÝ SYSTÉM	32
3.5.4 SKUPINOVÉ VYUČOVÁNÍ	33
3.5.5 NEJPRVE ČÍST A POZDĚJI PSÁT	33
3.5.6 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	34
4. NĚKTERÉ ASPEKTY ČESKÉHO ŠKOLSTVÍ	36
4.1 UČITEL ROMSKÝCH ŽÁKŮ	36
4.2 SEGREGACE VE SPECIÁLNÍCH ŠKOLÁCH	37
4.3 PSYCHOMETRICKÉ TESTOVÁNÍ ROMSKÝCH ŽÁKŮ	39
4.4 ROMSKÁ STŘEDNÍ ŠKOLA SOCIÁLNÍ V KOLÍNĚ	39
PRAKTICKÁ ČÁST	
5. ORGANIZACE, ZABÝVAJÍCÍ SE VZDĚLÁVÁNÍM ROMŮ, VE KTERÝCH JSEM PROVÁDĚLA PRAXI	41
5.1 LAČHE ČHAVE, O. P. S.	41
5.1.1 VZNIK A POSLÁNÍ	41
5.1.2 KVALITATIVNÍ ŠETŘENÍ	43
5.2 NOVÁ ŠKOLA, O. P. S.	44
5.2.1 CO JE NOVÁ ŠKOLA	44
5.2.2 VZNIK PROJEKTU – ROZLETY	45
5.2.3 ZŠ GRAFICKÁ	49

6. PROJEKT OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ	52
6. 1. STANOVY OBČANSKÉHO SDRUŽENÍ	53
OBČANSKÉ SDRUŽENÍ MAČORO	53
ZÁVĚR	57
POUŽITÁ LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE:	58

Úvod

Jednou ze základních podmínek úspěšného řešení problému menšin, v tomto případě romské komunity v České republice, je spolupráce všech složek sociálního sektoru. Znamená to, že by měly úzce spolupracovat všechny organizace, které se touto problematikou zabývají. Těmito organizacemi rozumíme státní i nestátní sociálně orientované subjekty a pracovníky, školské úřady a zaměstnance, kteří zde pracují, terénní pracovníky, asistenty a samozřejmě samotné Romy.

Je velmi jednoduché o takovémto řešení psát a mluvit teoreticky, ovšem v praxi je tato spolupráce dosti obtížně realizovatelná. V určitých momentech se zdá až nemožné vše skloubit.

Můj osobní názor je ten, že jednou z nejefektivnějších možností, jak dosáhnout lepších výsledků v budoucnosti, by mohlo být více se soustředit na vzdělávání mladší generace romské populace. Umožnit jim lepší, kvalitnější přístup ke vzdělání, věnovat se dětem ve volném čase a snažit se je přesvědčit o lepší budoucnosti s lepším vzděláním.

Téma „Specifika vzdělávání Romů v České republice“ jsem si vybrala z důvodu tohoto mého přesvědčení. Také proto, že po ukončení školy bych se chtěla věnovat předškolnímu vzdělávání Romů. V této práci bych ráda upozornila na problematiku zacházení s romským etnikem a zdůraznila, jak potřebné je jeho vzdělávání. Vzdělávání ne podle školních osnov, ale podle jejich potřeb a možností. Nejdůležitějším faktorem je spolupráce s rodiči a spolupráce s okolím, kde děti žijí; individuální přístup k žákům a také by měly být brány v potaz kulturní rozdíly romské menšiny.

V teoretické části se snažím stručně zmapovat celkovou problematiku romské otázky. V praktické části se již soustředím pouze na oblast vzdělávání Romů a uvádím své osobní zkušenosti z organizací, kde jsem působila v rámci školní praxe. V této části práce jsem prováděla rozhovor a kvalitativní šetření metodou dotazování technikou standardizovaného dotazníku. Také jsem se v ní soustředila na vlastní zpracování vlastního projektu v oblasti vzdělávání Romů.

Cílem mé práce je ukázat, že pokud se pedagog snaží všem oblastem, které utváří dětskou osobnost, věnovat, jeho práce má mnohem větší důraz a výsledky dětí jsou v podstatě srovnatelné s výsledky „gádžovských“ dětí.

Například romské děti ve většině případů nenavštěvují mateřské školky. Proto nejsou dostatečně připraveny na vkročení do základní školy, mají v podstatě nulové zkušenosti s činnostmi, které majoritní skupina považuje u dětí nastupujících do školy za samozřejmé.

Chtěla bych jim dát příležitost toto všechno změnit a založit občanské sdružení, které se bude více individuálně věnovat dětem předškolního věku a bude úzce pracovat i s jejich rodiči.

Teoretická část

1. Historie

Romové jsou kočovný národ. Pro pochopení jejich mentality a kultury je proto důležité znát jejich historii.

Romští předkové byli obyvateli Indie. Patrně příslušeli k nižším kastám. Majoritní společnost je nazývala Domové. Už v této zemi jim kočování pomáhalo uplatnit dovednosti, kterými oplývali nejvíce – řemesla jako např. kovářské, schopnosti bavit lidi tancem a různými kejklemi. V nouzi si vypomáhali, jak to jen šlo, samozřejmě i žebrotou. Z Indie odešli nejspíše za lepším životem. Svou zemi opouštěli v několika vlnách, které byly od sebe časově dosti vzdálené a trvaly v rozmezí od 3. - 5. do 9. - 10. století. (Jen pro zajímavost, v Malé Asii a v Egyptě se vyskytli už více než tisíc let před Kristem.)²

Průchod a možná krátké zastavení v Malém Egyptě, jak se nazývalo okolí města Méthoné na Peloponésském poloostrově, vedlo k záměně tohoto území se severoafrickým Egyptem a k vykonstruování nejrůznějších pověstí o egyptském původu Romů.

První zprávy o romských kočovnicích na území České republiky jsou z doby krátce po roce 1400. V této době se pohybovali střední Evropou v poměrně velkých skupinách, které našimi zeměmi v období velké migrační vlny pouze procházely.

Nepříznivé přijetí Romů v Evropě na sebe nedalo dlouho čekat. V roce 1427 je pařížský arcibiskup vyloučil z církve. Kromě toho byli také podezíráni, že špehují ve prospěch Turků, že zakládají požáry apod. Z putujících Romů se stávají postupem času vydědenci. Typickou stížností z té doby bylo, že zatím, co muži předvádějí na náměstích své kejkle, ženy sahají divákům obratně do kapes a okrádají je.

Podobně jako v jiných zemích Evropy, byli i u nás na základě královských nařízení vyháněni ze země, mučeni, zabíjeni, někdy užíváni k nuceným pracím. V té době na Romy byly pořádány dokonce hony a zabít Roma bylo beztrestné. V jiných případech byli postihováni jen ti, kteří se potulovali a dopouštěli se krádeží; konaly se soudní procesy, děti byly dávány na výchovu do neromských rodin. Obyvatelstvo často přes persekční výnosy jejich přítomnost akceptovalo. Z části patrně i proto, že dovedli být užiteční svým zbožím a službami či zajímaví jako zákazníci i jako podivuhodní cizinci; někdy se od nich daly

¹ Nečas, C.: Romové v České republice včera a dnes. Universita Palackého: Olomouc 1999

výhodně koupit kradené věci. V Čechách a na Moravě bylo patrně trestání Romů většinou mírnější, neboť sem často utíkali ti, kteří byli vyloučeni z okolních zemí.

1.1 Romové na území Čech a Moravy

Pronásledování Romů pokračovalo. (Vládní vyhláška z roku 1710 „pod ztrátou hrdla vypovězených a jednomu každému svobodně o život připraviti dovolených zemi škodlivých cikánů“, muži mají být „bez rozdílu s provazem na hrdle trestáni“, ženám a dospívajícím má být uříznuto ucho.).

Současně se však už postupně prosazují snahy Romy oficiálně začlenit do společnosti. Zprvu výjimečně, jsou úředně tolerováni; jako kovářům je jim někdy povolováno nabízet svou práci na místech, kde měli lepší obchody. Marie Terezie byla první, kdo se se svým zákonem z roku 1761, pokusil uplatnit **asimilační politiku**. Stálo v něm, že Romové mají pracovat v zemědělství, oblékat se jako ostatní, plnit povinnosti nevolníků vůči vrchnosti a církvi. Také pod trestem 25 ran holí nesměli mluvit romsky, nemohli si nechat cikánská jména a byli záměrně usazováni tak, aby v každé vesnici byla maximálně jedna romská rodina. Mohli si zažádat o půdu, dobytek a nářadí. Kněží měli dbát o vzdělání a řádné církevní sňatky Romů. Tomu, kdo se asimilačnímu zákonu bránil, byly odebrány děti a umístěny do neromských rodin.

Podle zákona z roku 1885 bývali Romové pro toulání stíháni vězením a nucenými pracemi, byly jim odebírány děti.

Pohlédneme-li v krátkosti na postavení Romů v prvorepublikovém Československu, významným mezníkem je rok 1927, kdy byl vydán – na evropské poměry velmi tvrdý – zákon proti potulným Cikánům. Bylo zakázáno kočovat a tábořit ve větších skupinách, vlastnit zbraně. Romům byly vydávány zvláštní legitimace, ke kočování si museli vyžádat dočasně platná povolení.

1. 2 Romové za vlády nacistů

Rozhodně jedním z nejhrůznějších období pro Romy bylo vyvražďování za vlády nacistů, **holocaust**. Norimberské zákony označily Romy a Židy za rasy cizí, neárijské krve, za občany druhé třídy a za rasové nebezpečí pro německý národ³. Tuto dobu nepřežilo téměř pět tisíc Romů z českých zemí. Jen asi tisíc se jich zachránilo. Vraždění probíhalo převážně ve vyhlazovacích koncentračních táborech mimo naše území.

První protektorátní výnos byl zveřejněn 31. května 1939. Úřadům bylo doporučeno, aby věnovaly zvýšenou pozornost životu a chování Romů. Především dbát na to, aby netábořili a nežili ve skupinách přesahujících rámec rodu nebo rodiny.

Následně bylo 2. září 1939 v pohraničním pásmu zakázáno kočování a kočovné rodiny byly posílány do vnitrozemí. To vedlo k postupnému zvyšování počtu Romů na území protektorátu. Proto 30. 11. 1939 byla vydána další vyhláška o trvalém usídlení kočujících osob. Romové se měli do 2 měsíců usadit. Neuposlechnutí znamenalo hrozbu zařazení do pracovních táborů.

Pracovní tábory byly zřízeny v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. Romům byly přiděleny legitimace na základě evidence v létě roku 1942. S přihlédnutím na míru společenské integrace byli rozděleni do dvou skupin, z nichž ta „méně společensky přizpůsobivá“ byla okamžitě poslána do cikánských táborů.

V těchto táborech panovaly velmi špatné hygienické a vůbec existenční podmínky. Kapacita táborů byla 300 osob, avšak ta byla i čtyřikrát překročena. V Letech u Písku se například narodilo 36 dětí a ani jedno nepřežilo.

1. 3 Romové na území Československa 1945 - 1989

Konec 2. světové války je historickým mezníkem ve vývoji a postavení Romů v naší společnosti. Osvobození znamenalo pro Romy velkou úlevu, ale ne návrat k únosnějším předválečným poměrům. Zejména na Slovensku se Romové vraceli do pracovních táborů. Příslušníci olašských, tehdy kočovných Romů se většinou vrátili ke kočovnému způsobu života. V prvních poválečných letech byla jejich migrace značně nekontrolovatelná vzhledem k nedostatkům evidence obyvatelstva, k možnostem pohybu přes hranice a k tehdejšímu

³ Říčan, P.: S Romy žít budeme – jde o to jak. 1. vydání. Praha: Portál 1998

všeobecnému pohybu lidí různých národností vracějících se z koncentračních táborů přes naše území⁴.

Nové zřízení státu přineslo mnoho změn. Roku 1951 si ministerstvo vnitra vyžádalo zprávu o počtu Romů a způsobu jejich života v jednotlivých krajích, okresech a obcích. Na základě této zprávy ministerstvo vydalo roku 1952 směrnici „Úprava poměrů osob cikánského původu“.

Jednalo se o osmibodový program, který měl zaručit převýchovu občanů romského původu. Těchto osm bodů se týkalo zapojení Romů do řádného pracovního poměru a ubytování v místě bydliště, zvýšení dohledu docházky do školy a zajištění umístění cikánských dětí do předškolních zařízení, odstranění zbytků rasové diskriminace, odstranění všech projevů diskriminace v úředním styku a ve veřejném životě při současné likvidaci negramotnosti, zapojení uvědomělých občanů Cikánů do převýchovného procesu, řádná evidence cikánského obyvatelstva a usazení kočovných Cikánů.

Realizace tohoto nařízení byla omezena jen na resort ministerstva školství.

Cílem celé této koncepce bylo splynutí Romů s majoritní společností.⁵ Zákon znamenal násilné usazení olašských Romů, kteří jako jediní na našem území žili kočovným životem. Měl vést také k rozptylu Romů mezi ostatní obyvatelstvo a tím k potlačení specifických etnických projevů života Romů.

Že tato strategie celkového přístupu k romské menšině byla špatná, vyšlo na povrch v roce 1971, kdy výsledky sociologických výzkumů upozorňovaly na růst sociokulturního zaostávání Romů za gádži a musely konstatovat rostoucí nesnášenlivost vůči Romům v celé republice.

Na Slovensku byl nedostatek pracovních příležitostí. Bydlení většiny romských rodin mělo velice nízkou úroveň. V osadách byly naprosto nevyhovující životní podmínky. Hromadně stěhování Romů z východního Slovenska do českých zemí byla reakcí právě na toto prostředí.

Roku 1962 byla vydána směrnice o likvidaci romských osad na Slovensku. Nejdříve byly likvidovány osady v místech turistického ruchu. Tato směrnice byla na začátku sedmdesátých let odvolána pro nedostatek bytů, do kterých by se obyvatelstvo mohlo z osad přistěhovat.

⁴ Šotolová, E.: Vzdělávání Romů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing 2000

⁵ tamtéž, str. 57

Na jaře roku 1968, kdy vznikala řada různých politických organizací, Romové podali předsedovi vlády návrh na zřízení „Svazu československých Cikánů“. Teprve na jaře roku 1969 v Bratislavě, tedy v období normalizace, byly ustaveny (místo zamýšlené jednotné celostátní organizace) Svaz Cikánů – Romů a Zvaz Cigánov – Romov, a to jako společenské organizace v rámci Národní fronty.

Přes krajně omezený politický prostor vykonaly Svaz i Zvaz do svého zrušení v roce 1973 mnoho užitečné práce. Z tohoto období pochází významná směrnice „O výchově a vzdělávání výchovně zanedbaných a prospěchově opožděných cikánských dětí“. V této směrnici byla zdůrazněna nutnost zřizovat třídy pro adaptaci romských dětí při mateřských školách a speciální třídy pro zvlášť prospěchově opožděné děti.

Důvodem ke zrušení a ukončení činnosti klubu byl patrně romský požadavek, aby byla uznána romská národnost.

V osmdesátých letech došlo k celkovému ochabnutí komunistické moci. Tedy i zmírnění totalitního útlaku Romů. Romové byli i přesto ve společenské izolaci, která brzdila jejich další rozvoj ve všech sférách života. Bylo jim však již umožněno, aby se zformovala skupina Romů, která, spolu s romisty nejen romského původu, prosazovala s určitým úspěchem menšinová práva tohoto národa v Československu.

1. 4 Rok 1989 a přítomnost

Listopad 1989 byl velkým mezníkem. Nové demokratické zřízení umožnilo zviditelnit romskou problematiku. Kromě jiného přineslo Romům svobodu užívat svého jazyka a pěstovat svou národní kulturu, zakládat k tomu účelu i k prosazování jiných svých zájmů vlastní organizace, rozvíjet mezinárodní kontakty atd.

Za vydatné účasti romistů (většinou neromských) byl zahájen pokus o navrácení romského jazyka do jejich běžného života. Začínají se psát romské básně i próza, pořádají se četné kulturní akce i společenská setkání, stát podporuje romský tisk, televizní a rozhlasové vysílání, dává Romům k dispozici veřejnoprávní média. Na vysokých školách se studuje romský jazyk a kultura.

Brzy se však ukázalo, že Romové zatím nedokážou nových možností dostatečně využít. Jejich situace se v celku nezlepšila, naopak, došlo k výraznému zhoršení.⁶

Romové vnímají současnou dobu jako zlou. Svou situaci považují za nebezpečnou. Tvrdí, že za komunistů, jim bylo lépe: Všichni měli práci, nikdo jim nenadával, mohli chodit do všech hospod, jejich ženy a děti byly v bezpečí. Úřadům nevěří.

Zkušenost, že mohou ztratit zaměstnání a že jim příslušný úřad ihned nezajistí jiné, byla pro Romy doslova šokem. Do té doby platila pracovní povinnost. Ti, kteří se práci všemožně vyhýbali, museli si odpracovat alespoň tolik směn, aby nebyli trestáni pro příživnictví. Změna byla radikální. Kdo se choval jako dosud, byl většinou propuštěn a musel si zvyknout žít ze sociálních dávek. Kdo si chtěl udržet zaměstnání, musel se daleko více snažit. Mnozí ovšem rychle vycítili volnější prostor pro nezákonné aktivity, které jim začaly přinášet příjem několikanásobně vyšší, než měli dosud.

Revoluce přinesla i možnost svobody projevu, která ve svých důsledcích Romy často poškozovala a stále poškozuje. Zákon ovšem zakazuje šíření nenávisti ke skupině obyvatel vymezené národností, přesvědčením atd. Na rozdíl od dřívějšíka však platí tržní princip: zejména tisk a televize přinášejí především zprávy a jiné pořady vybrané a sestavené tak, aby to vyhovovalo nepřilíš kulturní většině. Ta je ovšem proti Romům zaujata. Oproti dřívější politice medií, jež všechny zprávy, které naznačovaly selhání romské politiky, potlačovala, jsou v 90. letech naopak co nejvíce uveřejňovány. Většinou informace prezentují Romy v nepříznivém světle: jako lidi, kteří jsou na štíru se zákonem i s hygienou, kteří se štítí práce a neoprávněně pobírají velkorysé sociální dávky z peněz daňových poplatníků, devastují byty, žijí z prostituce, holdují alkoholu, zanedbávají a zneužívají své děti atd. Následky jsou pro Romy katastrofální. Čím více se média přizpůsobují poptávce po senzačních negativních informacích o Romech, tím horší představy o nich má veřejnost. Zhruba od konce 90. let jsou však média na nátlak vlády a veřejného sektoru i skupin ze zahraničí opatrnější a vůči Romům zdá se vstřícnější.

Po roce 1989 se také zvětšila dostupnost návykových látek. Romská populace všeobecně podléhá konzumní mentalitě, alkoholu a drogám, gamblerství a brakové mediální zábavě. Nabídka trhu, jež nabízí nepřeberné množství tohoto sortimentu, nemilosrdně devastuje Romy fyzicky, ekonomicky, psychicky i morálně. Jedním z horších případů je vznik závislosti na heroinu jedné olšské komunity, která se – zcela proti tradici tohoto hrdého rodu

⁶ Říčan, P.: S Romy žít budeme – jde o to jak. 1. vydání. Praha: Portal 1998

– obrátila s naléhavou žádostí o pomoc na místní pedagogy a sociální pracovníky; bylo založeno občanské sdružení „Pomozme olašským Romům!“ s protidrogovým programem.

Většinová averze českých gádžů proti Romům, se nebývale vystupňovala. Skinheadské hnutí je jen špičkou ledovce. Společnost je plná rasové nenávisti nejen proti Romům. Strach opírající se o reálnou zkušenost s romskou kriminalitou (a vystupňovaný médii) vše ještě zesiluje.

Krátkozraká politika se stala velkým nepřítelem Romů. Hlavním cílem politiků je opětné zvolení, a jediným návodem, jak zlepšit stav věcí, jsou volební preference. Touto cestou nemůže a ani nechce Romům pomoci. Veřejnost zná totiž jen „pro“ a „proti“.

2. Problematika sociálního vyloučení Romů

Po Sametové revoluci v roce 1989 zhruba do roku 1997 vláda omezila svůj pohled na problematiku romské komunity pouze jako na problém národnostní politiky. Zda důvodem k takovéto politice byla neznalost závažnosti problémů, které v romské komunitě vyvstávaly, nebo jím byla důvěra ve schopnost Romů samotných se s těmito problémy vypořádat, zůstává otázkou. Dnešní stav věcí však stále více dokazuje, že kromě problémů souvisejících s národností a identitou Romů, život romské komunity mnohem více ovlivňují problémy sociální povahy.

Romská komunita byla a je jednou z hlavních skupin, které jsou rizikem sociálního vyloučení vysokou měrou ohroženy. Během 20. století bylo postavení Romů ve společnosti ovlivněno třemi událostmi, jejichž důsledky se sebou navzájem souvisely:

- vyvraždění většiny usedlé populace v koncentračních táborech za druhé světové války
- socialistický pokus násilného přemístění velké části romské komunity (dnes žijící v České republice) z prostředí slovenských osad do průmyslových městských sídelních zón a tržní transformace, v důsledku níž ztratili ve velkém měřítku práci.

Sociální vyloučení je v dnešní době hlavním tématem, kterým se zabývají praktičtí i teoretičtí odborníci ve všech vyspělých zemích. Hlavním důvodem velké popularity tohoto tématu je skutečnost, že nejpřesněji vystihuje reálnou situaci osob či skupin, které jsou stávající situací v těchto zemích znevýhodněné jak dnes, tak i v budoucnu. Důvody znevýhodnění takového druhu jsou různé a často propojené. Nejčastěji je uváděn věk, pohlaví, zdravotní stav a etnická příslušnost (modelovým příkladem nejvíce znevýhodněného člověka je starší invalidní žena z romské komunity).

Sociální vyloučení lze obecně definovat jako nerovnost v participaci na životě společnosti, která je výsledkem nedostatku příležitostí k této participaci. Tato nerovnost pak plodí neschopnost spolupodílet se na životě společnosti, izolaci a odtržení od společnosti, tedy ztrátu sociálního místa ve společnosti.⁷

⁷ Šotolová, E.: Vzdělávání Romů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing 2000

Hodně výzkumů, prováděných v mnoha zemích, ovšem i sociální praxe, prokázaly, že etnická příslušnost představuje jeden z hlavních faktorů způsobujících ohrožení sociálním vyloučením.

Důsledky sociálního vyloučení jsou v očích veřejnosti málokdy spojovány s nejrůznějšími vylučovacími mechanismy jednotně kulturně založené společnosti. Za to jsou často spojovány s vůlí samotných Romů se zapojit, což je omyl. Hovoříme o oblastech života, ve kterých se sociální vyloučení nejčastěji projevuje.⁸

Za jeden z nejdůležitějších faktorů, které vedou k sociálnímu vyloučení, je považován **omezený přístup na trh práce**. Nejvyšší odhad možné nezaměstnanosti Romů stoupá až na 70%. Největším problémem však je, že není znám přesný počet Romů, kteří žijí v České republice.

Hlavními příčinami vysoké míry nezaměstnanosti romské populace jsou nízká úroveň vzdělanosti a malá kvalifikovanost celé populace (80% populace má nízké základní vzdělání, 90% populace je v 9. třídě klasifikace zaměstnanosti – což jsou pomocní a nekvalifikovaní dělníci). Romové také trpí dlouhodobou a opakovanou nezaměstnaností.

Sezónní a příležitostná zaměstnání jsou pro Romy, většinou muže, jednou z mála možností, možná také jedinou, jak získat příležitost pracovat. Romové jsou také skupinou, která tento způsob uplatnění pracovní síly ve velké míře využívá, a pravděpodobně také skupinou, která o něj má nemalý zájem. Využívání sezónních a příležitostných prací je asi také důvodem, proč Romové z evidence úřadu práce často odcházejí a po kratším čase se do ní zase vrací. Tak vykazují vysoký podíl na opakované nezaměstnanosti.

V rámci aktivní politiky zaměstnanosti jsou Romům také často nabízeny tzv. veřejně prospěšné práce. Těch v poslední době využívají proromské neziskové organizace.

Avšak pracovní příležitosti, které jsou Romům díky úřadům práce nabízeny, jsou vzhledem k nízké úrovni vzdělanosti a kvalifikace Romů pouze na omezenou dobu, nezakládají pravidelný příjem a neposkytují tak potřebnou jistotu ani perspektivu. Na základě toho nejsou zaměstnaní Romové dostatečně motivováni a raději odcházejí.

Jedním z často diskutovaných témat jsou také diskriminační praktiky zaměstnavatelů vůči romským žadatelům o práci. Romové si na tuto diskriminaci dosti často stěžují. Je na ní v poslední době kriticky poukazováno. Je třeba důrazně poznamenat, že se vždy nemusí

⁸ Navrátil, P.: Romové v české společnosti. 1.vyd. Praha: Portál 2003

jednat o diskriminaci s rasovým motivem, podtextem. Jednu z hlavních rolí zde sehrává fakt, že nevzdělaný, nekvalifikovaný, dlouhodobě nezaměstnaný romský uchazeč o zaměstnání neví, jak se „správně“ o místo ucházet, jak vystupovat, aby udělal dojem. Takový uchazeč nemá dostatek zkušeností na trhu práce a není schopen s budoucím zaměstnavatelem náležitě jednat. Jeho první otázky na místo se budou nejspíše vztahovat k výši příjmu a k možnosti obejít pracovní dobu. Což čím dál náročnější zaměstnavatele pochopitelně odradí.

Typické charakteristiky v romské populaci:

- ◆ její velká část disponuje pouze základním vzděláním (v mnoha případech nedokončeným) ;
- ◆ je tedy z velké části nekvalifikovanou pracovní silou;
- ◆ příslušníci této komunity jsou (vzhledem ke svému zastoupení v celkové populaci) ve větší míře evidováni na ÚP;
- ◆ většina nezaměstnaných Romů je nezaměstnána dlouhodobě (až 10 let);
- ◆ s přihlédnutím na poměr nabídek pracovních míst pro nekvalifikované žadatele o práci a počtu nekvalifikovaných žadatelů o práci z řad romské komunity jsou tyto lidé v podstatě nezaměstnatelní;
- ◆ vzhledem k vysoké nekvalifikovanosti celé populace v České republice se příležitosti pracovních míst omezují na pomocné nekvalifikované, fyzicky náročné práce a sezónní a příležitostné práce;
- ◆ velká část Romů má negativní zkušenost s diskriminací ze strany potenciálních zaměstnavatelů;
- ◆ v důsledku dlouhodobé nezaměstnanosti ztrácejí tyto lidé pracovní návyky, sociální dovednosti atd., čímž jsou ještě více znevýhodněni;

- ◆ Romové ve velké míře využívají jedinou šanci, jak se uplatnit, a to je uplatnění v rámci tzv. šedé ekonomiky, tak se jednak dostávají na hranici překročení zákona (zejména pokud zároveň pobírají podporu v nezaměstnanosti či dávky sociální podpory) a také vypadávají ze systému sociální ochrany (protože uzavírají nechráněné pracovní vztahy, ze kterých jim často neplyne zdravotní a sociální pojištění);
- ◆ v rodinách, kde jsou oba rodiče minimálně vzdělaní a dlouhodobě nezaměstnaní nebo pracují v oblasti šedé ekonomiky, se na děti nepřenášejí společensky žádoucí návyky a mechanismus sociálního vyloučení začíná působit na další generaci.

Po výčtu všech těchto charakteristik můžeme říci, že situace romské populace se pohybuje v kruhu. Naprostá většina romské populace je nevzdělaná a nekvalifikovaná. Vzhledem k současnému nastavení trhu práce je tak jen velmi těžko zaměstnatelná. Velkou roli hrají také předsudky vůči žadatelům o práci jiné barvy pleti.

Vzhledem k tomu, že se většina romských rodin potýká s nezaměstnaností alespoň jednoho z rodičů, je také **chudoba** přímým následkem tohoto problému. Při dlouhodobé nezaměstnanosti plynou příjmy rodin pouze z dávek sociální péče. Tím se příjmy dorovnávají do životního minima rodiny. Funkcí životního minima je však pouze pomoc při překlenování krátkodobé nepříznivé sociální situace. Ta nejčastěji vzniká při ztrátě zaměstnání a zatěžuje rodinu do doby, než je nalezeno nové pracovní místo. Není v něm však zahrnuto riziko, že tato doba může trvat i několik let.

Průměrný životní standard, který je platný v dané společnosti, si ovšem rodina, která žije z příjmů plynoucích dlouhodobě z dávek sociální péče, nemůže dovolit. Za těchto podmínek jsou například nákup nových předmětů sloužících k dlouhodobé spotřebě nebo úhrada výdajů při nečekaných životních událostech neuskutečnitelné. Také blokuje alternativní životní strategie jako jsou například půjčky, spoření či pojištění.

Jedním z naprosto nejběžnějších předsudků je názor, že romské rodiny, pro které je na základě jejich kultury typický vysoký počet dětí, jsou vícedětné právě kvůli možnosti získat vyšší přídavky na dítě.

Novým trendem, který se v dnešní době v romských komunitách často vyskytuje a je spojen s chudými rodinami, je lichva (Romové ji nazývají „požera“). Jde o systém finanční výpomoci v rámci „komunity“ na vysoký, většinou více než 100% úrok. Půjčka s tak

vysokými úroky vede k rychlému vzniku závislosti klienta na poskytovatelích lichvy. Tento fenomén se stal velkým problémem v některých větších městech (např. v Ústí nad Labem a Ostravě).

Chudoba a dlouhodobé problémy s financemi je z již uvedených důvodů pro sociálně vyloučené příslušníky romské komunity typická. Kromě tohoto faktu vede chudoba k dalším formám vylučování – od problematičtějšího přístupu ke vzdělávání přes sociálně patologické chování po špatný zdravotní stav.

Dalším pro Romy typickým problémem je **bydlení**. Pro romské obyvatele je charakteristická prostorová koncentrace příslušníků romské komunity v určitých lokalitách. Zde Romové představují velké procento z celkového počtu obyvatel. V těchto lokalitách jde nejen o etnickou sídelní segregaci, ale také o segregaci sociální. Příslušníci romské komunity, kteří tu žijí, patří zároveň k nejnižším vrstvám obyvatel a jsou ve velké míře ohroženi sociálním vyloučením. Jde o vytvoření větších, poměrně zřetelně ohraničených městských oblastí, kde se soustřeďuje chudé menšinové obyvatelstvo.

Koncentrace chudých skupin obyvatel, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní, vede velmi rychle k tzv. kultuře chudoby. Ta má svá specifická pravidla. Mimo jiné mezi ně patří neschopnost myslet dlouhodobě do budoucna. Právě z tohoto důvodu je problematika krátkodobé životní strategie často přisuzována specifické mentalitě romské komunity.

Protože velká část Romů žije v těchto lokalitách v bytech, jež jsou majetkem města, nemá v podstatě žádnou šanci z této lokality odejít, i když v ní bydlet nechce.

Typickými domy, které obývají ve vysoké míře právě romské rodiny, jsou domy s vysokým počtem bytů (nejčastěji tzv. pavlačové domy). Tyto domy se spravují jako celek, a proto se např. poplatky za služby vypočítávají za celý dům a rozpočítávají se mezi jednotlivé domácnosti. Toto rozpočítávání nákladů způsobuje, že na nedbalosti některých obyvatel doplácí i ti, kteří si své povinnosti náležitě plní.

Vztah Romů k bytu

Tab.4⁹

Vztah k bytu	Romové	Jejich sousedé
nájemní byt	77,8	57,7
družstevní byt	6,2	16,7
osobní vlastnictví	5,3	14,7
vlastní v rodinném domě	4	9,3
jiný důvod užívání	1,2	1,1
Nemá doklady k bytu	1,0	0,2
neví, bez odpovědi	4,5	0,4
celkem	100,0	100

Dluhy na nájemném a službách spojených s užíváním bytů, ale také diskriminační praktiky majitelů domů, vedou k uzavírání nechráněných nájemních vztahů (nájemní smlouvy na dobu určitou), které obyvatele takovýchto domů dále ohrožují a staví je do velmi nevýhodné situace. Konečné řešení představují tzv. holobyty. Po této poslední možnosti už je pouze „vyhození na ulici“. Jde o poměrně nový jev, který má být „řešením“ této situace.

Takovéto řešení problematiky „neplatičů“ ve skutečnosti však nic neřeší. Pouze lidem, kteří se mnohdy z objektivních sociálních důvodů ocitli v nepříznivé životní situaci, uzavírají cestu zpátky a tak je nevratně ze společnosti vylučují.

S romskými rodinami je často spojováno podezření ze snahy zneužívat sociálních služeb ve svůj prospěch. Pravdou však zůstává, že mají velmi omezený přístup ke službám. Realita ukazuje fakt, že mnozí Romové, nejčastěji z důvodu své nedostatečné vzdělanosti nebo neinformovanosti a společenské izolace od majoritní společnosti, neumějí využívat všechny možnosti, které jim státní systém v sociální oblasti nabízí. Z tohoto důvodu nedosahují takového řešení situace, které stát umožňuje sociálně slabším lidem. K nevýhodnosti situace velmi často přispívá nedůvěra klientů romské populace ke

⁹ Navrátil, P.: Romové v české společnosti. 1.vyd. Praha: Portál 2003

státním institucím, jež spravuje většinová společnost. Zároveň u pracovníků těchto institucí panuje nedůvěra vůči klientům romského původu.

V rámci romské komunity se také výrazně projevuje prvek vyloučení z finančních a komerčních služeb, které jsou poskytovány.

Vzhledem ke svému vyloučení z trhu práce mají Romové také problémy s finančními a komerčními službami. Těmito službami se rozumí služby, které majoritní společnost považuje za samozřejmost životního standardu. Tj. elektřina, ústřední topení, teplá voda v bytě, vlastní sociální zařízení v bytě atd. Pro většinu romských obyvatel obecních bytů podobné služby tak velkou samozřejmostí nejsou.

O lokalitách, kde Romové žijí, se velmi často mluví jako o komunitách. Avšak oblasti, které romské rodiny obývají, rysy komunit málokdy vykazují, jelikož je zde nepřirozeně sestěhováno více rodin, které by za přirozených podmínek společně nežily. A to z důvodu kastovního systému, jenž v romské komunitě stále platí, dochází tak neustále ke konfliktům. Vzájemná svépomoc a dělba práce, která fungovala v přirozených romských společenstvech, zde nefunguje.

Takto nesourodě vytvořené lokality jsou charakteristické spíše neschopností organizovat se nebo se občansky angažovat či podílet se na správě společných věcí.

Velmi důležitou podstatou je, že jednotliví obyvatelé jsou na tyto lokality a její obyvatelé de facto odkázáni. Jsou do ní jednoduše sociálně i prostorově vyloučeni.

Možným řešením, jak tuto situaci alespoň částečně zmírnit, je tzv. komunitní a terénní sociální práce, která disponuje nástroji, jak tyto potřebné vztahy znovu nastolit. Do budoucna je možné předcházet vyloučení účelnou diferenciací romské komunity, jejich jednotlivých obyvatel a životních osudů.

Už jsem dříve zmínila souvislost úrovně vzdělání se situací na trhu práce, která platí všeobecně, ale pro romskou komunitu má drtivý dopad. Čím vyšší úroveň vzdělání, tím lepší šance uplatnění na trhu práce.

Podle výsledků sčítání lidu z roku 1991 téměř 80% Romů mělo pouze základní vzdělání (včetně nedokončeného) a dalších 10% bylo bez vzdělání (včetně těch, co údaj neuvědli). Odhaduje se, že více než 80% romských dětí navštěvuje speciální školu.

Nejčastěji zmiňovaným problémem je „školní nepřipravenost“ a nedostatečná znalost českého jazyka u většiny romských dětí vstupujících do prvních tříd, které velmi často vedou k – do jisté míry unáhlenému – umístování těchto dětí do speciálních škol.

V posledních několika letech bylo na tento problém upozorňováno a dosud je centrem pozornosti zejména psychologů a pedagogů.

Do hry vstupuje také faktor sociální. Pro chudé romské rodiče mnohdy školné v mateřských školách představuje výrazné zatížení rodinného rozpočtu, takže převážně z finančních důvodů děti do mateřských školek neposílají. Zároveň je oni sami na vstup do základní školy neumějí připravit a děti sem přicházejí se značným vstupním handicapem.

V neposlední řadě jde o střet hodnot. Často se uvádí, že vzdělání nepatří mezi hodnoty romské komunity, a tyto soudy se vyvozují zejména z toho, že romští rodiče často neposílají své děti do školy. Na zřetel by ale měly být brány tyto aspekty. Je pravdou, že pro Romy nepředstavuje vzdělání hodnotu, protože v této komunitě se vzdělaných lidí vyskytuje minimum. A je také pravdou, že nejvyšší hodnotou pro tyto lidi je spokojenost dítěte. Jakkoli se nám to z našich hodnotových pozic může zdát nedůležité, pádným důvodem pro absenci dítěte ve škole může být pro romskou matku fakt, že neměla pro své dítě peníze na svačinu nebo dítě nemělo čisté věci.

Co je podle romských respondentů v životě nejdůležitější pro Romy (v %)¹⁰

Tab.2

Co je pro Romy nejdůležitější?	Procenta
rodina, komunita	43,80
zdraví	14,80
rovnoprávnost, humanitní ideály	13,90
materiální hodnoty, sociální jistoty	12,50
práce	8,60
příjemný, pohodlný život	5,90
rasismus	0,50
celkem	100,00

N=859

¹⁰ Navrátil, P.: Romové v české společnosti. 1.vyd. Praha: Portál 2003

3. Romové a škola

3.1 Vývoj školského systému

Po druhé světové válce byla obnovena romská menšina v českých zemích prostřednictvím přílivu slovenských, olšských a maďarských Romů.

První poválečná sčítání lidu v roce 1950 zahrnuje Romy většinou do národnosti slovenské, neboť kritériem těchto sčítání byl mateřský jazyk. Romové se dorozumívali většinou slovensky a romština nebyla kodifikována.

Cílem, který si kladli komunisté, bylo příslušníky romské menšiny důsledně převychovat. Hlavním úsilím bylo zlepšit vzdělanostní úroveň Romů a odstranit kulturní odlišnosti romského etnika. Zakládaly se školy pro dospělé negramotné Romy a pro romské děti. Tyto snahy však narážely na nedůvěru romské populace k většinové společnosti způsobené negativními zkušenostmi z období války.

Počátkem šedesátých let se datuje zakládání zvláštních škol pro děti zpozdilé a děti s různými poruchami. Odborníci se při umístování romských dětí do zvláštních škol neohlíželi na handicap způsobený nehostinným prostředím či nedostatečnou rodinnou péčí a proto byly tyto školy zaplněny převážně romskými dětmi. Tím se jim omezily možnosti pro budoucí výběr zaměstnání.

V roce 1969 se atmosféra v tehdejším Československu uvolnila a Romové dostali možnost podílet se na řešení vlastních problémů. Z roku 1969 se zachovala směrnice O výchově a vzdělání výchovně zanedbaných a prospěchově opožděných cikánských dětí, která zdůrazňuje nutnost zřizovat třídy pro adaptaci romských dětí při mateřských školách a speciální třídy pro prospěchově opožděné děti.

Jedno z dalších nařízení se týká počtu dětí ve třídách. Pokud třídu navštěvuje více než 5 romských dětí, celkový počet žáků je pětadvacet.

Věstník z roku 1972 obsahuje metodický návod k výchově a vzdělávání romských dětí. Tento návod se zabývá koncepcí pro předškolní i školní výchovu romských žáků. Mateřským školám se doporučuje zaměřit se na výchovu tělesnou, hudební, výtvarnou, pracovní a na pěstování správných hygienických návyků.

Část zabývající se školní výchovou nabízí zřizování speciálních tříd pro zanedbané a opožděné romské děti, kde by se učitelé měli vyvarovat udělování nejnižších klasifikačních stupňů. V této části je zakotveno také doporučení pro učitele, kteří by měli respektovat

odlišnosti romského etnika, doplnit si své vzdělání o znalost romského jazyka a navazovat kontakty s rodiči romských žáků. Důraz se klade i na význam předškolní diagnostiky rozumových schopností dítěte, aby se romské děti chybně neumísťovaly do zvláštní školy či speciální třídy základní školy.

Přestože ještě dnes nejsou výše zmiňovaná doporučení vždy dodržována, troufám si tvrdit, že se vzdělanostní úroveň a informovanost romského obyvatelstva výrazně zlepšila (ostatně nejen romského obyvatelstva). Před rokem 1989 byly kulturní identita, jazyk a hodnoty romských obyvatel potlačovány jako nežádoucí a romští obyvatelé byli sestěhováni do vyhrazených čtvrtí na okraji velkých měst. Zde se tvořila ghetta a školy řešily složitou situaci se zanedbanými žáky umístěním dětí do již zmiňovaných zvláštních škol.

I po roce 1989 se děti dostávají do zvláštních škol (dnes se již nazývají speciální či praktické) neoprávněně, avšak přeřazování dětí je již problematičtější. Je tomu tak díky kvalitnější práci odborníků, pedagogů i psychologů a osvětě mezi rodiči. K zlepšení došlo i v diagnostice specifických poruch učení, jimiž jsou romské děti poměrně často postiženi. Vidět jsou také jisté pokroky v souvislosti s vytvářením alternativních výchovných a výukových programů zaměřujících se na romské děti.

„Jádrem problému vzdělávání romských dětí je tedy společenské postavení romské komunity ve většinové společnosti.“¹¹

Paní Šotolová ve své knize *Vzdělávání Romů v České republice* uvádí, že v duchu zásad a principů soužití, obsažených v Listině základních práv a svobod (ústavní zákon č. 23 ze dne 9. ledna 1991), je úkolem národnostního školství pěstovat národnostní uvědomění a současně přispívat ke sbližování a integraci občanů naší republiky. Prostřednictvím národnostního školství je žákům zabezpečováno vzdělání na úrovni odpovídající ostatním školám téhož druhu. Cílem je vybavit žáky takovými znalostmi, aby se bez obtíží mohli zapojit do praktického života nebo pokračovat v dalším studiu.

Ve školském zákoně se také stanoví, že podle potřeb a podmínek v určité lokaci je možno u předškolních a školních zařízení zabezpečit vyučování v jiném jazyce. V České republice mají tuto příležitost jen málokterí Romové. Tuto příležitost se snažíme zabezpečovat díky romským školeným asistentům. Snaha pomoci školám se mívá účinkem i díky tomu, že většina dotázaných ředitelů odmítá připustit přítomnost romských dětí ze strachu z toho, že by mohli být považováni za nesnášenlivé.

¹¹ Balabánová, H.: *Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí*. 1.vyd. Praha, MENT 1995

Nedobrá stav vzdělanosti romské populace má ovšem také nepříznivý vliv na ostatní oblasti romské problematiky. Neblaze působí i na oblasti sociální, ekonomické, kulturní. Prohlubuje společenské rozdíly a prohlubuje neporozumění mezi majoritou a minoritou.

Učitelé by tedy měli čelit počáteční neúspěšnosti těchto žáků. Neúspěch v prvních ročnících základní školy je především ovlivněn jazykovou bariérou. Měli by se snažit více motivovat děti a snažit se u nich a jejich rodičů vypěstovat pozitivní vztah ke vzdělání. Co nejvíce se snažit využít přirozeného nadání a schopnosti romských dětí pro specifickou přípravu na povolání a život ve společnosti.

3. 2 Romské děti ve školách

Romové mají očividně rozdílný postoj k výchově svých dětí než my, gádžové. Právě v tom spočívá jeden z hlavních problémů začlenění romských dětí do českého školského systému. Sřetávají se tu protichůdné postoje dospělých k dítěti.

Děti v romské rodině se učí hlavně nápodobou starších členů velkorodiny či komunity. Formální vzdělání nemá v romské rodině takovou váhu jako v rodině neromské. Romské děti zpravidla nenavštěvují mateřskou školku a v rodině je jejich předškolní výchova nedůsledná a necílevědomá, což citelně poznamenává i jejich adaptaci na školu a její řád a jejich školní práci.

Chybějící předškolní příprava je také překážkou nastolení důvěry s pedagogem či vychovatelem, kdy musí dítě překonat pocíty nedůvěry, kterou si přináší ze své rodiny.

Další nevýhodou romských žáků kteří neprošli předškolní výchovou, jsou zanedbané dovednosti jako je malování, kreslení, rozvíjení jemné motoriky. Často romské dítě při nástupu do školy nepostaví ani komín z kostek, neboť kostky v životě nevidělo.

Jednoduše řečeno dítě většinou postrádá zkušenosti s knížkou, tužkou a papírem, s hračkami, ale také s jakýmkoli řádem a pořádkem v osobních věcech. Většinou nemá zkušenosti ani v kontaktu s neromskými dětmi či dospělým.

Vztah dospělých Romů, tedy rodičů ke škole a vzdělání je také jedním ze zásadních faktorů v celé problematice. Vzdělání není hmatatelnou záležitostí, snadno dostupnou, znamená značné úsilí a jeho využití v budoucnu je nejisté, vzhledem k předsudkům v naší společnosti. Romové jsou orientováni výrazně materiálně, motivace ke vzdělání je nedostačující.

Romské dítě nemá často svůj vlastní kout, své vlastní věci či hračky, které by patřily jen jemu. V romské rodině je vše společné. Společné je i prožívání citových záležitostí, starostí, trápení, radostí apod.

Dítě v romské rodině se od útlého věku účastní rozhodování a jeho svět není oddělován od světa dospělých v tak zásadní míře, jak je tomu u majoritní společnosti.

Škola je první místo, kde se dítě často setkává s jiným způsobem uvažování. Také postoj jejich matek ke škole, jako k instituci, kde jsou děti vychovávány, je rozdílný.

Rodiče neromských dětí se většinou zaměřují na výkon dítěte ve škole, na výsledky. To znamená, že se soustředí na to, co jejich potomkovi ve škole jde nebo nejde. Vzdělané matky se nejčastěji zajímají o věci, se kterými mohou svým dětem pomoci. To znamená na školní přípravu. Pro romské matky je nejdůležitější, jak se dítě ve škole cítí. Zajímá je, jak učitelé zacházejí s jejich dětmi a dále jak se chovají k rodičům samotným, tedy na mezilidské vztahy ve škole. Rodiče hodnotí školu, učitele na základě reakcí svých dětí. Proto výkon dítěte ve škole není tou nejdůležitější, klíčovou oblastí.

Rodiče vědí, že školní příprava je oblast, kde svým dětem mohou pomoci vylepšit výkony. Matky neromských dětí častěji popisují situace, kdy dětem s přípravou do školy pomáhají a reagují na nedostatky a potřeby dětí. Vzdělané matky se snaží vést své děti k samostatné školní přípravě. Na rozdíl od romských matek předpokládají, že školní příprava je v kompetenci dětí samých a jejich učitelů, stejně jako školní dovednosti.

3. 3 Vztahy s učitely

Romské matky vnímají učitele jako člověka, který mají vliv a do jisté míry i moc nad jejich dětmi. Tuto skutečnost nehodnotí pozitivně.

Škola je institucí, která předpokládá jednotný přístup rodičů, že dítě je vychováváno podle představ dospělých, že je povinno se přizpůsobit jejich vůli. Na základě toho se tak učitelé chovají. Děti, které vyrůstají v rodině, kde jsou dána jasná pravidla, tento koncept chápou a chápou i výchovné prostředky, kterých škola využívá. Rodiče znají postoj učitelů a souhlasí s jeho využíváním. Učitelé i rodiče jsou zaměřeni na práci dětí ve škole a jejich společný cílem je dobrý výkon. Postoj majoritních rodičů ke školní docházce by se dal charakterizovat asi takto: „Do školy chodit musíš, i když je to nepříjemné, aby ses něčemu naučil.“

Romské děti vyrůstají z odlišným výchovným prostředím. Jejich matky na prvním místě zajímá, jaké má dítě ze školy pocity. Proto se může stát, že dítě nepříjde do školy jen z toho důvodu, že rodiče nemají peníze na svačinu. V centru pozornosti matek jsou důsledky, které školní docházka nad dítě má. Romské matky se soustředí především na péči o děti a naplnění jejich momentálních potřeb. Proto nespokojenost dítěte ve škole může vyvolat negativní hodnocení učitelů ze strany romských rodičů. Děti jsou doma vychovávány jinak, než takovými metodami, které učitelé na školách používají. Proto někdy výchovným prostředkům a postupům neporozumí a ty ztratí svou účinnost.

Postoj neromských rodičů a učitelů by se dal vykládat tak, že spoléhá na schopnost dítěte přizpůsobit se škole. Romští rodiče naopak předpokládají, že škola by se měla přizpůsobit dítěti. Protože i oni sami se dítěti snaží přizpůsobit a je to pro ně samozřejmostí.

Postoj samotných dětí k učitelům se odvíjí od zkušenosti s jinými dospělými. Dítě takovéto zkušenosti získává doma. Jedním z faktorů školní zralosti je vztah k autoritám. Předpokládá se, že dítě chápe a respektuje vztah, kdy učitel je osoba, která udává pravidla a řád. Je to osoba, kterou musí ostatní poslouchat. Pro dítě, které je vychováváno v rodině, kde se mu dostane ocenění za správné dodržování stanovených pravidel, je tato role ve škole pochopitelnou věcí.

Romské dítě se doma setkává s autoritou dospělých a starších sourozenců. Jeho hodnota však nestojí na výkonu, který podá. Pravděpodobně tedy není problém v nepochopení asymetrického vztahu s učitelem, ale v pocitu nepřijetí, který žák ve škole zažívá.

Z výzkumu výchovy z hlediska odměn a trestů vyplývá, že neromské matky častěji používají odměny. Dá se tedy předpokládat, že více dochází k trestání emotivního charakteru. Tento postoj by se dal vyjádřit takto: Jsi zlobivý – neučíš se – maminka je smutná, když se učíš – maminka má radost – má tě ráda. Děti tedy vědí, že když se budou chovat, jak dospělí chtějí, bude jim zase dobře.

Romské děti tento přístup „psychické manipulace“ nepoznají. S tím souvisí i fakt, že velmi málo Romů má psychické obtíže a končí v psychiatrických léčebnách.

Proto učitel, který by tento postoj vyjádřil, třeba i ne slovní formou, by byl vnímán jako „nepřítel“. Zatímco majoritní děti jsou schopné pochopit, že tento postoj patří k pravidlům „hry“ mezi dospělými a dětmi.

Pravidla pro kontakt s rodinou ve škole:

- ◆ Poprvé by se romští rodiče do školy měli zvat do školy pouze kvůli nějaké neutrální záležitosti.
- ◆ Na návštěvu rodičů by si měl učitel vymezit dostatek času.
- ◆ Učitel by měl rodiče uvítat podáním ruky, projevit dostatečnou úctu.
- ◆ Měl by rodičům nabídnout posezení a pokud je to možné i pohoštění .
- ◆ Rozhovor s rodiči by mohl začít větou: „Potřebuji se s vámi poradit.....“
- ◆ Kritizovat dítě by měl učitel jen mezi čtyřma očima s rodiči, bez přítomnosti ostatních.

Pravidla pro kontakt s rodinou v domácnosti:

- ◆ Pokud chci mít učitel co nejlepší kontakt s rodiči, nejjednodušší cestou je navštívit rodiče v domácnosti. Pokud možno dříve, než začne mít dítě k nějaké problémy ve škole.
- ◆ Je vhodné přijít na základě nějakého pozvání, např. od asistentky, poradce.
- ◆ Prvním krokem je projevení úcty rodině (nejen slovy, ale i neverbálně – podání ruky).
- ◆ Přijmeme židli, nápoj, který je nám nabídnut. (Můžeme si vybírat, nesmíme úplně odmítnout. Poprosíme alespoň o vodu.)

- ◆ V domácnosti vždy něco oceníme (děti, obrázek,něco, co se nám líbí). Ne však pořádek, čistotu, protože by to mohlo vyvolat pocit, že jsme očekávali nepořádek a špínu.
- ◆ O důvodu návštěvy začneme mluvit až později. Nejdříve posloucháme otázky a odpovídáme.
- ◆ Nechválíme, nekritizujeme jiné Romy. Nemůžeme si být jisti, že to nejsou nějací příbuzní.
- ◆ Před dětmi projevujeme rodičům úctu.
- ◆ Znovu platí pravidlo, že kritizujeme určité chování dětí jen mezi čtyřma očima s rodiči.

Jak už jsem uvedla výše, velkou roli hraje rozdílnost postojů ve výchově. Proto mají romské děti nemalé problémy ve školách. Tabulkou, která bude následovat bych chtěla zpřehlednit ty problémy, k nimž nejčastěji dochází a nabídnout eventuálně možnost jejich řešení nebo alespoň zmírnění (viz str. 30).

Tab. 3¹²

Škola přepokládá:	Romské pozadí:	Co dělat?
Učitel je v roli autority s určitými pravomocemi, žák je v roli PODŘÍZENÉ bytosti, která musí respektovat vůli učitele. Děti s problémy v adaptaci bývají označeny jako infantilní, opožděné, nezralé. Nevhodné chování souvisí s nezačleněním, nemusí jít o zlou vůli nebo poruchu. Jazyk je hierarchizovaný, tj.	Přísná hierarchie vztahu, ale hlas každého má váhu. Děti se nebojí říct spontánně svůj názor bez vyzvání. (To bývá ve škole vnímáno jako drzost.) Rozhodování v rodině je kolektivní. Všichni k němu dojdou společně a přijmou je. ZTOTOŽŇUJÍ se, ne podřizují. Dítě nechápe sdělení : "Děti, teď si všichni zamkneme pusinky na klíč." Poruší je ne ze zlé vůle.	Respektovat jeden druhého. Vytvořit si společně pravidla, která budeme respektovat. Romské děti nedodržují pravidla, která nerespektují, majoritní děti jsou zvyklé dodržovat i pravidla, která nerespektují.
pojmy přesné, definované, slouží ke sdělení obsahů. Při	Nejasné vymezení pojmů, mnohoznačnost slov: např. pro slova "vedu" a "nesu" existuje jeden pojem, méně zobecnění a abstrakcí Romština je chudší na slova, nemá např. pojmy pro "rodiče", "sourozenci", "pomůcky", "předmět" a další. NEVERBÁLNÍ PROJEVY DOTVÁŘÍ OBSAH jazyk slouží ke sdělení citů. Kontakt nezávisí pouze na jazyce - důležitost neverbální komunikace. Dítě nerozumí, ztrácí kontakt, hůř se orientuje, stává se nejistým, což může vést k motorické mu neklidu, nesoustředěnosti, kázeňským přestupkům. Toto chování může být interpretováno jako projevy LMD. Dítě může mít pocit NESCHOPNOSTI	Zjistit, jestli dítě rozumí. Dokáže totéž říci vlastními slovy? Při výkladu použít přirovnání, fantazii. V průběhu hodiny měnit činnosti. Zapojit ostatní smysly - barevné nákresy, zpívání, pohyb, rytmus... Práce ve skupině: atmosféra zodpovědnosti; ti kdo umí, vysvětlí těm, kdo neumí.

¹² Navrátil, P.: Romové v české společnosti. 1.vyd. Praha: Portál 2003

3. 4 Jazyková bariéra

Jednou z možností, jak dochází k nedorozuměním, je jazyková bariéra. Vzniká u Romů nedostatečnou znalostí češtiny, jež je v romských rodinách chybně interpretována a dítěti je od narození předávána s mnohými nepřesnostmi a chybami. Tato nesprávná znalost vyučovacího jazyka je pak důvodem mnohých problémů, které vedou ke školním neúspěchům romských žáků.

Romštinu dnes romské děti znají již jen zřídka. Rodiče na ně romsky většinou nemluví a učí děti češtině, ovšem způsobem, kterým se ji naučili oni – tzn. romskému etnolektu češtiny.¹³

Jazyk je součástí komunikace obecně a je faktem, že komunikační styl Romů je odlišný od stylu majoritní společnosti. Romové například rozpoznají člověka pouhým pohledem a intuicí. Jsou schopni při jakékoli komunikaci zpracovávat až 95% informací neverbálních.

Romové nejsou ve většině případů schopni racionálního rozboru a systémového přístupu. Na druhé straně mají vysokou schopnost empatie, s čímž souvisí i značná senzitivita, neboli vysoký podíl emocí při jednání.

Z těchto skutečností je třeba vycházet a mnohdy brát některé informace jako relativní a umět s nimi pracovat. Dalším úskalím je, že pokud Rom prožije byť jen malý neúspěch, limituje ho to v dalším jednání a je těžké ho přimět k jinému přístupu a dalšímu úsilí.

Myšlení Romů je také velmi konkrétní, proto je ve vysvětlování nutná názornost a používání konkrétních příkladů. Jistým handicapem v této oblasti je samotná mateřština Romů, ve které se skoro nepoužívají obecné pojmy (ovoce, zelenina, nábytek apod.) a v některých případech tyto pojmy ani neexistují.

Jazykovou bariéru má však za důsledek opět složitá minulost Romů. Již výše jsem zmínila, že po druhé světové válce byli čeští Romové téměř vyvražděni a přicházeli sem hlavně slovenští a maďarští Romové, pro něž byla čeština novým jazykem.

Přesto si Romové češtinu poměrně brzy osvojily. Avšak především laicky mezi lidmi, povětšinou mezi nižšími sociálními vrstvami. Jelikož neměli možnost poskytnout svým dětem institucionální vzdělání v romském jazyce, mluvili na své děti od malinka tímto etnolektem češtiny. Je tedy samozřejmé, že tato čeština neodpovídala standardu, z něhož vychází česká škola.

¹³ Šišková, T.: Menšiny a migranti v ČR. My a oni v multikulturní společnosti. Praha: Portál 2001

Čeština, kterou dnes Romové používají, je hlavně češtinou „účelovou“. Romové neznají hlubší smysl a strukturu našeho jazyka, jde o česká slova s romským obsahem.

Nejčastější situace v dnešních romských rodinách je skutečně taková, že rodiče přestanou používat romský jazyk, ale čeština je na velmi špatné úrovni. Dítě se ocitá v tzv. jazykovém vakuu, které zapříčiňuje ztráta mateřského jazyka. Pro dítě by bylo mnohem příznivější znát dobře svůj vlastní jazyk a v české škole se učit novému jazyku – češtině. Problémem je, že toto vakuum zapříčiňuje i vakuum obecně kulturní, mravní a duchovní.

S touto špatnou jazykovou vybaveností vstupuje dítě do prvního ročníku základní školy, kde zažívá tzv. verbální šok. Romské dítě se není schopno tak pohotově domluvit v jazykovém standardu a jeho vyjadřování je na velmi jednoduché úrovni, při čemž toto nezávisí na jeho inteligenční kapacitě.

„V průběhu období raného dětství je dítě schopno ovládnout celý mluvnický systém svého mateřského jazyka a zároveň má biologickou schopnost učit se dalším cizím jazykům v takové míře jako jazyk mateřský. Postupem let tato schopnost zaniká. Vzhledem k tomu, že romské děti ve většině případů vyrůstají až do šestého roku svého věku pouze v rodinném prostředí, šance na zvládnutí češtiny ještě před vstupem do školy je mizivá.“¹⁴

Je tedy jisté, že jazyková výchova v předškolním věku je a bude u Romů jedním z vodítek pro dosažení větší úspěchů ve vzdělání.

Slovní zásoba neromského prvňáčka je 2000 až 3500 slov, u romských dětí pouhých 400 až 800 slov.¹⁵ Přináší to sebou riziko posměchu ostatních dětí, což může vyvolat trvalou komunikační bariéru.

Čeština skrývá pro romské dítě mnohé problematické jevy. Jedním z nich je fonetika češtiny a romštiny, která se sice výrazně neliší, přesto je mluvený projev Romů poznamenán romským přízvukem a intonací. Důsledkem toho činí Romům problémy i správnost českého pravopisu. Odlišná je např. výslovnost dlouhých samohlásek a dvojhlásek ou a au (chyby: s maminké, autobus). Romský jazyk postrádá české „ř“, většinou je Romy nahrazováno písmenem „ž“ (vznikají pak slova jako „pozítží“).

Velmi odlišná je také gramatika obou jazyků. Romština má pouze dva rody – mužský a ženský, 11 slovních druhů, pádu je 8 (8. pád vyjadřuje od, z) a rozdílně se používají i předložky. Nepoužívají např. předložky s, se (chyby: Šla mym bráchou do kina) a pokud se

¹⁴ Hübschmanová, M.: Šaj pes dovakeras – Můžeme se domluvit. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého 1998

¹⁵ Balvín, J.: Bariéry a negativní jevy v životě a vzdělávání Romů. Ústí nad Labem: Hnutí R 1996

snaží je v češtině použít, většinou je do vět vkládají chybně (Bouchni do toho s kladivem). Romština také nezná některé předpony (např. pro, z čehož vnikají chyby typu : u doktora na přehlídce) a v neposlední řadě mají pro mnoho českých výrazů jeden romský (romské „tele“ znamená v češtině „dole, dolů“, proto chyby typu: babička bydlí dolu baráku; „anel“ se dá přeložit slovesy „přinést, přivést, přivést“, proto chyby: přines manželku na oběd).¹⁶

Důležité pro Romy je si uvědomit, jak moc tato nedostatečná znalost českého jazyka ovlivňuje vzdělávání jejich dětí. Dnes se stále více využívá tzv. přípravných ročníků, kde je jazyková výchova pojímána jako součást předškolní výchovy rozumové, literární, hudební a tělesné.

Současný romský jazyk se ocitl v postavení jakéhosi argotu, tj. tajné řeči. Samotní Romové se dnes zasazují o obnovení a zdokonalení jejich rodného jazyka tak, aby se vymanil ze současného stavu. Především vzdělání Romové se dnes zdokonalují či znovu učí romský jazyk, tvoří nová romská slova nepřejatá z cizích jazyků, čímž se brání tzv. kreolizaci, tj. míšení s většinovým jazykem dané země.

Od roku 1990 také pracuje Romská jazyková komise, jejímž cílem je vytvořit jednotnou romštinu na základě různých romských dialektů. Vydávají se romské knihy, časopisy i noviny.

¹⁶ Šotolová, E.: Vzdělávání Romů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing 2000

3. 5 Osvědčené metody ve vzdělávání romských žáků

3.5.1 Vychovatel - asistent učitele

První, kdo přišel s myšlenkou zaměstnávat pedagogické asistenty -Romy- ve školách s většinou romských dětí, byl u nás PhDr. Vlado Oláh ve své koncepci vzdělávání romských dětí z roku 1991.

V roce 1993 realizuje tuto myšlenku již v praxi Česká katolická charita, která zřizuje v Ostravě soukromou základní školu Přemysla Pittra, zaměřenou na vzdělávání romských žáků. V koncepci této školy byl i požadavek zaměstnávání pedagogického asistenta Roma z tradiční komunity.

Poměrně brzy začíná Společenství Romů na Moravě a v Brně a obecně prospěšná společnost Nová škola v Praze vybírat, školit, zaměstnávat a následně „distribuovat“ pedagogické asistenty do škol, které o tento experiment projevíly zájem.

Do roku 1998 zaměstnávaly asistenty nestátní organizace, po té převzal tuto úlohu stát.

Prostředky ze státního rozpočtu k hrazení mzdových nákladů pedagogických asistentů byly poprvé vyčleněny na základě usnesení vlády ČR č. 686 z 29. 10. 1998.

„Ve školním roce 1999/2000 pracovalo na školách cca 180 romských pedagogických asistentů. K 26. 3. 2001 bylo podle údajů MŠMT ve školách zaměstnáno 217 asistentů.“¹⁷

Asistent musí splňovat následující podmínky: být starší 18ti let, minimálně mít dokončené základní vzdělání, být trestně bezúhonný, absolvovat čtyřicet náslechové hodiny a úspěšně absolvovat akreditovaný kurz pedagogického minima v délce deseti dní.

Hlavní úlohou romského asistenta je „otevřít“ školu romským žákům i jejich rodičům. Jeho činnost je jak pedagogická, tak i sociální. Je partnerem pro pedagogy, pomáhá jim při komunikaci s romskými žáky, odstraňuje vzdělávací a výchovné obtíže. Asistenti pomáhají i s mimotřídními či mimoškolními aktivitami, často vedou nějaké kroužky.

Důležitým aspektem práce romského asistenta je komunikace s rodiči žáků i celou romskou komunitou v místě školy.

Konkrétní náplň asistenta vypracovává ředitel školy. Ten by měl také dbát na další vzdělávání „svého asistenta“.

¹⁷ Kolektiv autorů: Vychovatel – asistent učitele aneb romský pedagogický asistent v České škole. Praha: Nová škola o.p.s. 2001

Nejvíce je pedagogický asistent využíván v přípravných ročnících a na prvním stupni základní školy. Jeho přímá výchovná práce s žáky činí 20 – 28 vyučovacích hodin týdně.

Romové, zaměstnání v „neromské škole“, působí také jako kladné identifikační vzory pro děti z komunity, ale také na jejich rodiče. Nejlépe působí, pokud je asistent s pedagogem ve dvojici žena – muž, Rom – neromka a naopak, neboť se tak vytváří ve třídě vyrovnaná atmosféra a děti mohou vnímat svou třídu jako „školní rodinu“. Přítomnost dospělého Roma dětem přináší pocit sebedůvěry a možnost identifikace.

Pro neromské žáky i učitele je přítomnost asistenta také přínosem, neboť do výuky vnáší prvky romské kultury a odstraňuje tak obavy ze vzájemné odlišnosti. Neromský pedagogický personál se učí respektovat dospělého Roma a brát ho jako rovnocenného partnera.

Asistent zná něco navíc od zkušených vzdělaných učitelů. Je to romský jazyk, romská kultura a rodinné prostředí romských žáků.

Práce romských asistentů se čím dál více využívá i v dětských domovech a dětských domovech se školou. Zde je práce asistenta významná i z hlediska budoucího zařazení chovanců do společnosti a to jak do gádžovské, tak do romské. Většina Romů má po odchodu z těchto zařízení velké potíže s identifikací. Byli zde vychováváni jako „gádžové“, avšak gádžové je často nepřijmou, neboť vypadají jako Romové. Jejich vlastní rodiny je také odmítají, neboť se již chovají jako gádžové. Proto by je měl romský asistent seznamovat s romskými zvyky a tradicemi, aby se měli kam vracet.

Jak již bylo řečeno, mnoho romských asistentů pracuje v přípravných třídách. Pomáhají zde dětem získat dovednosti a návyky, bez kterých by při vstupu do první třídy propadly nebo by musely být přeřazeny do speciální školy.

Činnost pedagogického asistenta často přesahuje jeho pracovní úvazek. Je to práce velmi náročná a prospěšná, avšak společnost ji dosud nedokáže náležitě ocenit.

V současnosti pořádají vzdělávací kurzy pro romské pedagogické asistenty tyto organizace: Humanitas Profes o.p.s., Nová škola o.p.s., AISIS o.s., Evangelická akademie Praha a Pedagogická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně.

3.5.2 Přípravné třídy

Na základě výsledků pokusného ověřování přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, které probíhalo od 1. 9. 1997 do 30. 6. 2000, umožňuje MŠMT pokračovat ve zřizování přípravných tříd.

Přípravnou třídu může zřídit ředitel základní školy, mateřské školy, výjimečně speciální školy při počtu 10-ti až 15-ti žáků. Pokud počet dětí, které docházejí do přípravné třídy, klesne pod 7, přípravná třída se zruší.

S dětmi pracuje učitel příslušné školy, kterého ředitel určí. Učitel pak zpravidla vypracovává pro každé dítě individuální vzdělávací program. Výchovně – vzdělávací obsah přípravné třídy je rozdělen do šesti okruhů (vytváření kulturně sociálních a hygienických návyků, rozumová výchova, výtvarná výchova, hudební výchova, pracovní výchova, tělesná výchova).

Přípravné třídy mají za úkol odstraňovat jazykové, sociální, kulturní-společenské, ale i pohybové handicapy romských dětí před jejich nástupem do prvního ročníku. Stanoveného cíle se dosahuje uplatňováním nejrůznějších výchovně vzdělávacích prostředků, které svým obsahem i formou odpovídají stupni vývoje dětí. Základem je organizovaná činnost dětí – různé druhy her (didaktické, konstruktivní, soutěživé), rozhovor, učení, vycházky, pracovní, pohybové, hudební a výtvarné činnosti.

Velké procento romských dětí nenavštěvuje předškolní zařízení, které dítě připravuje mimo jiné na nástup do prvního ročníku. Pokud nepřipravené dítě dostane odklad, situace se dále zhoršuje. Romské dítě zůstává v prostředí, které je pro přípravu na školní docházku velmi nepodnětné.

V přípravných ročnících mají děti možnost adaptovat se na nové prostředí a školní režim. Toto opatření také směřuje k odstranění jazykového handicapu romských dětí. Přípravné třídy se však nemají zaměřovat jen na osvojení českého jazyka, avšak mají také rozvíjet jazyk, kulturu a tradice Romů. Děti si zde formou hry osvojují český jazyk, získávají základní dovednosti a návyky. V rámci přípravných tříd by se měly tyto děti začleňovat i do zájmových kroužků, kde mohou zažít pocit úspěšnosti, čímž se formuje pozitivní vztah ke škole.

V přípravných třídách se nemusí dodržovat klasické vyučovací hodiny a práce dětí se neznámkuje. Neměla by převažovat verbální činnost učitele, která vede k nezájmu a pasivitě dětí. Příliš pevný řád by ubíral prostor pro realizaci dětí. Přípravná třída se nezapočítává do

povinné školní docházky, k dokumentaci se používá třídní výkaz s katalogovými listy. Na konci školního roku se stručně slovně zhodnotí, s jakým výsledkem dítě přípravnou třídu absolvovalo. Děti nedostávají vysvědčení, na konci přípravné třídy obdrží např. „Pochvalný list“ nebo jiné obdobné osvědčení o návštěvě této třídy.

Zkušenosti z provozu těchto zařízení se různí. Časté stížnosti učitelů jsou na nepravidelnost docházky, některé děti po pár měsících přestanou chodit úplně. Velkým přínosem pro práci v přípravné třídě je navázání kontaktu s rodinou a získání její důvěry. Učitel se musí o kontakt s rodinou snažit neustále, je důležité, aby dokázal vzbudit u rodičů zájem o výsledky činnosti dětí. Prostřednictvím návštěv v rodinách či návštěv rodičů ve škole by se měli rodiče seznamovat se způsoby, jak svým dětem mohou pomoci. Rodiče by měli nabýt přesvědčení, že učitel má opravdový zájem o rozvoj jejich dítěte a že docházka do přípravného ročníku je pro jejich děti přínosem.

Celkově lze tyto ročníky však hodnotit velmi pozitivně. „Romské děti, které pravidelně navštěvují přípravný ročník, jsou mnohem zdatnější v oblasti grafomotoriky, jazykových dovedností, rozumových dovedností (abstraktního myšlení), v sebeobsluze a návyku na ucelený kolektiv stejně starých dětí.“¹⁸

3.5.3 Celodenní výchovný systém

Dalším alternativním způsobem ve vzdělávání romských dětí je celodenní výchovný systém. Jedná se o další návrh, jak lze zlepšit vzdělávání Romů a potažmo i jejich celkové postavení ve společnosti.

Celodenní výchovný systém poskytuje znevýhodněným dětem celodenní odbornou edukační péči. Tato péče by měla být velmi intenzivní a to jak ve formě vyučování, tak i formou mimoškolní a volnočasové práce s těmito dětmi. V rámci celodenního výchovného systému se vhodným způsobem upravuje režim dne dětí, zlepšují se stravovací a hygienické návyky a tím i zdravotní podmínky dětí.

Děti se zdokonalují ve vlastní organizaci času a činnosti, učí se zodpovědnosti za sebe sama a racionálnímu využití volného času. Tento systém zaručuje péči v takové míře, že doma se rodiče již nemusí věnovat školní přípravě dětí.

Nevýhodou tohoto systému je jeho finanční, personální a materiální náročnost a omezování rodinné výchovy. Dá se však očekávat, že význam celodenního výchovného

¹⁸ Kolektiv autorů: Romové v ČR. Praha: Socioklub 1999

systemu poroste, neboť je výbornou prevencí zhoršování chování dětí a jejich školní neúspěšnosti.

3.5.4 Skupinové vyučování

Frontální forma vyučování je ve výuce dětí na nižším stupni spíše nevhodná. Delší výklad učitele, jednotvárná činnost a nemožnost spolupráce se spolužáky děti brzy unaví, ztrácí pozornost a jsou nesoustředěné, bez zájmu. Dvojnásob toto platí u žáků romských.

Ve třídě se prohlubují rozdíly v rychlosti chápání učiva. Frontální způsob je sice méně náročná forma výuky, avšak efektivnější je skupinové vyučování. Vhodné je rozdělit děti do dvou až tří skupin podle jejich pracovního tempa pro každý vyučovaný předmět zvlášť.

Pro děti je tento způsob výuky zajímavější, neboť mohou pracovat na úkolu společně a mohou se radit.

Tento způsob práce umožňuje individuální práci s každým dítětem ve třídě podle jeho schopností a osobního tempa.

U formy skupinového vyučování je velmi vhodné zapojit také pedagogického asistenta. Ten procvičuje s dětmi ve skupinách již probrané učivo, zatímco učitel vykládá novou látku s "rychlejší" skupinou. Asistent také připravuje interiér třídy, který je u malých dětí velmi důležitý.

Skupinový styl práce je prospěšný především ve výuce a procvičování čtení, protože u romských dětí je domácí příprava velmi zanedbávána.

3.5.5 Nejprve číst a později psát

Naučit se číst, psát a počítat je základem výuky dětí na prvním stupni základní školy (tzv. trivium).

Romské děti mají se čtením mnohdy velké problémy v důsledku již popsaných specifíků, zejména jazykové bariéry.

Někteří odborníci se kloní ke způsobu waldorfské pedagogiky, kdy se děti učí nejdříve číst a později psát. Vychází se přitom z faktu, že většina romských dětí má v prvním ročníku nerozvinutou jemnou motoriku a schopnost soustředit se, častokrát v ruce nedržely nikdy tužku.

U romských dětí, které se učí zároveň číst i psát, se de facto přeskakuje období tříletého vývoje grafomotoriky. Romské děti postrádají průpravu k tomu, aby byly schopné graficky

napodobit čtyři tvary jedné hlásky, opticky a sluchově je analyzovat a správně přiřazovat. Často se setkáváme s dětmi na druhém stupni základní školy, které neumějí ani dobře číst ani dobře psát.

Vhodnější je nejdříve naučit děti rozeznávat velká a malá písmena tiskací abecedy a průprava k psaní se může zařadit do hodin výtvarné výchovy. S nácvičkou psacího písma se začne až poté, co děti zvládnou čtení a tvary tiskací abecedy. Obecný názor waldorfské pedagogiky dává dětem čas naučit se číst a psát do konce druhého ročníku. Efektivita tohoto zdánlivě příliš pomalého startu se projeví hlavně ve vyšších ročnících.¹⁹

3.5.6 Multikulturní výchova

Do roku 1997 působili na českých školách převážně čeští učitelé a přestože se v menšině objevovali i romští učitelé, podřizovali svou výuku majoritnímu českému školství.

Od tohoto roku nastupují na školy, kde je větší kumulace romských žáků, romští pedagogičtí asistenti. Tato skutečnost vede k potřebě vytvářet nové alternativy výuky vhodnější pro romskou komunitu, respektující její kulturu.

Přechod k alternativním způsobům výuky vyžaduje také změnu vědomí učitele, který se musí odpoutat od rozvoje vlasteneckého vztahu k českému národu, k historickým českým osobnostem, které bránily a podporovaly identitu českého národa, k významným historickým událostem, které naplňovaly ideu české státnosti.

Vypadá to, jakoby v české filozofii výchovy neexistovaly pozitivní vztahy Čechů k jiným národnostem, avšak není to pravda. Každá významná česká osobnost, vycházející z humanistických tradic české historie, přistupuje ve svém díle tolerantně k odlišným kulturám, národům a národnostem.

Např. J.A. Komenský ve svém díle Obecná porada o nápravě věcí lidských popisuje výchovný program, který je určený pro všechny národy, přičemž zachovává a rozvíjí jejich vlastní svébytnost.

Tato idea byla plně rozvinuta až po roce 1918, kdy se český národ vymanil z nadvlády rakouské říše. T.G. Masaryk zaujímal teoreticky i prakticky nový filozofický postoj, který se

¹⁹ Balabánová, H.: Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí. Praha: MENT 1995

dnes moderně nazývá multikulturní a interkulturní výchova. Jeho myšlenkami se řídili tehdejší učitelé a jsou aktuální i dnes.

V Masarykově pojednání o alternativním vzdělávání romských žáků je popsán jakýsi etický princip, kterým by se měl řídit učitel předstupující před děti odlišné kultury. Tento princip vyžaduje, aby se učitel emocionálně "ponořil" do situace romského národa a platí dnes i pro pedagogické asistenty.

Díky asistentům mohou různé alternativní metody vzdělávání romských žáků lépe fungovat a snáze může docházet k Masarykovu "postupnému naplňování vzájemnosti a dosahování výchovných cílů".

Bez nových metod se dnes ve vzdělávání nelze obejít a mnohé z těchto alternativ jsou již v českých školách používány. "Je třeba, aby si čeští i romští pedagogové a další odborníci uvědomili znatelný posun, který naše škola udělala během posledních deseti let i ve vztahu k romskému žákovi."²⁰

Ve školní praxi je možné využít multikulturní výchovy i např. rozšířením hodiny naukových předmětů a výchovu o kapitoly z romské historie, romské hudby apod. Také je vhodné začlenit do rozvrhu školy hru na hudební nástroj, neboť romské děti mívají velké hudební nadání a jsou schopny hrát již v útlém věku na nějaký nástroj, aniž by znaly noty. Vedle českých, moravských a slovenských písní by se děti měly učit i romské písně.

Na chodbách by měly být portréty slavných Romů a romských dětí ze školních akcí, stejně tak by se měly děti dozvědět více o historii a kultuře Romů v hodinách vlastivědy, dějepisu a občanské nauky.²¹

Multikulturní výchova ctí zásady humanistického přístupu k výchově. Základním principem humanismu je zřetel ke člověku jako ke konkrétnímu nositeli určité kultury, jazyka, historického vědomí, vědomí lidské důstojnosti.

"Zdá se mi, že oním bodem obratu ke skutečně humanistické multikulturní výchově by mělo být i přehodnocení a nové vymezení začleňování Romů do zvláštních škol."²²

²⁰ Balvín, J.: Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém. Praha: Radix 2004

²¹ Kolektiv autorů: Romové v ČR. Praha: Socioklub 1999

¹⁷ Balvín, J.: Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém. Praha: Radix 2004

4. Některé aspekty českého školství

4. 1 Učitel romských žáků

Z potřeby zvyšovat vzdělanostní úroveň romské komunity vyplývají specifické prvky v obsahu vzdělávání učitelů romských žáků.

Příprava učitele obsahuje nejen jeho vzdělávání, avšak i jeho výchovu. Jak uvádí Balvín, učitel potřebuje při kontaktu s romskými žáky vzdělání univerzitní, které sjednocuje "technokratickou" přípravu s univerzálními hodnotami lidství, s filozofickým vědomím odlišností i jednoty rozdílných příslušníků lidského rodu.²³

Pojem vzdělávání učitele romských žáků v sobě zahrnuje obecné pedagogické poznatky rozšířené o znalosti specifik romské kultury a metod optimální komunikace s romskými žáky a celou romskou komunitou.

Učitel romských žáků propojuje poznatky ze svého oboru s emocionálním a etickým vztahem k těmto žákům. Vnímá je jako nositele odlišné, ale přitom rovnocenné kultury, kterou učitel musí poznat, aby mohl své romské žáky upřímně respektovat a aby na ně uměl vhodně působit při svém výchovné a vzdělávací činnosti.

Vzdělanost učitele romských dětí by měla spočívat nejen v poznání romské kultury, ale také v umění motivovat romského žáka ke vzdělání a poznávání své kultury, ale i kultury majoritní společnosti. Učitel musí umět podněcovat žákovo individuální i etnické sebevědomí, např. využitím jeho dovedností a talentu v různých školních, celorepublikových i mezinárodních soutěžích.

Osoba pedagoga je velmi důležitá ve formování osobnosti žáka, pedagog je důležitým prvkem v procesu integrace romské mladé generace. Přesto ještě dnes není většina pedagogů profesně vybavena k práci s romskou komunitou a místo aktivní snahy o navázání trvalejšího vztahu mezi žákem a učitelem převládá tendence "natírat romské děti na bílo".²⁴ Mnozí učitelé považují práci s romskými dětmi za zbytečnou. Je zřejmě obtížné, avšak zároveň nutné, aby se učitel vnitřně vyrovnal s faktem, že neučí jen děti svého národa, ale i děti

¹⁸ Balvín, J.: Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém. Praha: Radix 2004

²⁴ Kolektiv autorů: Romové a pedagogika. Ústí nad Labem : Hnutí R 2000

odlišné národnosti. Při tom uvědomění si by měl jejich kulturu nejen respektovat, ale podílet se i na jejím rozvíjení.

Učitel, který předstupuje před romské žáky by se měl seznámit i s příběhem českého učitele Miroslava Dědiče. Tento nadšenec učil v prvním poválečném romském internátu v Květušíně na Šumavě.

Aby svým svěřencům lépe porozuměl, vydal se na Slovensko do osad zkoumat způsob života Romů a jejich jazyk. Sám sebe nazýval "kantorským bláznem" a jako mladý učitel v 50. letech vycházel z českého humanismu a pedagogických ideálů J.A. Komenského. Projekt výchovy a vzdělávání Romů bral jako životní výzvu a vytvořil celoživotní profesionální program vzdělávání této komunity.

V neposlední řadě je přímo povinností každého učitele projevovat zásadní odpor ke všem projevům směřujícím k ponížení osobnosti žáka. Tento odpor je nejen zbraní proti bezprostřední šikaně ve třídě, ale i účinným nástrojem k omezování rasismu a intolerance ve společnosti.

4. 2 Segregace ve speciálních školách

Speciální školy by měly zajišťovat kvalitní vzdělávání pro děti s fyzickým či mentálním postižením. Je ovšem všeobecně známo, že velké procento dětí na těchto školách tvoří děti romské.

Umísťování romských dětí do speciálních škol je poměrně častá praxe v celé východní Evropě, jak před, tak i po pádu komunistických režimů.

K ospravedlnění této praxe sloužil úřadům, školním odborníkům i učitelům rostoucí sociální napětí, rasové násilí a především „vědecké“ názory o rozšířené genetické efektnosti, sociální abnormalitě, kriminalitě a mentální zaostalosti Romů, které však nebyly podloženy fakty.

Další omluvou pro umístění dítěte do speciální školy jsou problémy Romů s českým jazykem.

Poměr umístění romských dětí je osmadvacetkrát vyšší než v případě ne-Romů. Z výzkumu sociálně vyloučených romských lokalit v ČR, na kterém jsem spolupracovala v rámci své praxe v organizaci Nová škola, vyplývá, že do speciálních škol je zapisováno minimálně 50% romských dětí z celkového počtu dětí na těchto školách.

„Zařazování romských dětí do speciálních škol v takovémto rozsahu je nedemokratické a z dlouhodobého hlediska jim uzavírá cestu k vyššímu vzdělání a ke všem možnostem, které by jim mohla společnost poskytnout.“²⁵

Ironií segregace romských dětí ve speciálních školách je to, že tyto školy mají vhodnější počet žáků ve třídě v poměru na učitele (max. 15:1), bývají lépe vybavené a dostávají více peněz od Ministerstva školství.

V roce 1997 bylo již i MŠMT zřejmé, že jsou nezbytné nové přístupy k začleňování romských žáků do zvláštních škol a uskutečnění systémových změn v otázce vzdělávání romských žáků.

Významným krokem bylo zřízení koordinátora pro vzdělávání romských žáků, jímž se stala Mgr. Albína Tancošová. Tato žena měla dlouhodobé zkušenosti se vzděláváním romských žáků ve zvláštních školách a vždy hájila zájmy romské komunity.

Jako představitel zájmů romské komunity v oblasti školství vystupoval také Ing. Karel Holomek, který působil v roli poslance ČNR v bývalé ČSFR. Podle jeho názoru je neúspěšnost romských žáků způsobena absencí systematické školské politiky zaměřené na podporu vzdělanostních šancí romských dětí zejména na základních školách. Říká, že selhání žáků na ZŠ nemusí zapříčinit subjektivní připravenost žáka, ale metodická nepřipravenost základní školy.

Píše, že „i v případě, že dítě nestačí vše zvládnout v krátkém období prvního roku, nelze připustit jeho přemístění do zvláštní školy, je-li zjištěno, že je dítě mentálně naprosto zdravé.“²⁶

Další, kdo vytyčuje jako stěžejní úkol čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků od 1. ročníku ZŠ je PhDr. Vlado Oláh. I tento romský intelektuál vyjadřuje ve své koncepci nespokojenost nad zařazováním dětí do speciálních škol, i přes to, že nejsou mentálně postižené. Děti, které výuce nestačí z jiných důvodů, navrhuje zařazovat do experimentálních, případně vyrovnávacích tříd.

Pro romské děti, které jsou oprávněně zařazené do speciální školy, požaduje zaměstnat psychologa a zaměřit obsah vzdělání na odbornou přípravu. Úspěšným absolventům speciálních škol navrhuje umožnit roční kurzy na dokončení základního vzdělání.

²⁵ Conway, L.: Zpráva o vzdělávání Romů v ČR. Praha: Host 1996

²⁶ Balvín, J.: Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém. Praha: Radix 2004

4. 3 Psychometrické testování romských žáků

Jak již bylo řečeno, děti se do speciálních škol přerazují také na základě psychometrického testování. Dříve bylo toto testování nejčastěji používáno v mateřských školách.

Mateřské školy byly v bývalém režimu zdarma a proto je navštěvovala většina dětí, včetně velkého procenta Romů. Dnes, vzhledem k výši poplatků romské děti již mateřské školy ve velkém počtu nenavštěvují. Jelikož mateřské školy připravují děti na vstup do škol běžného typu a v podstatě i na toto testování, romské dítě je na psychometrický test špatně připraveno.

Dalším problémem u těchto testů je, že nejsou předepsány v mateřském jazyce romského dítěte a nejsou vypracovány romskými psychology, kteří znají psychometrické rozdílnosti založené na kulturních a etnických rozdílech.²⁷

„Testy založené na určitém kulturním podkladu zesilují majoritní stereotypy, které zesměšňují inteligenci, sociální zvyky a kulturní unikátnost Romů.“²⁸

4. 4 Romská střední škola sociální v Kolíně

V roce 1998 byl otevřen první ročník Romské střední sociální školy v Kolíně. Tuto soukromou školu založila nadace dr. Rajka Djuriče. Romská střední sociální škola v Kolíně získala plnou akreditaci MŠMT a povolení přijímat až padesát studentů ročně.

Škola je určená pro mladé Romy, kteří si přejí pracovat v oblasti sociální pomoci romské komunitě. Jednotlivé předměty jsou koncipovány tak, aby dávaly studentům po absolvování školy potřebné znalosti k výkonu práce ve státních a místních úřadech, organizacích působících ve veřejných i v soukromých a neziskových organizacích a institucích v oblasti sociálních služeb, a to jak při přímém poskytování služeb, tak i v administrativě.

²⁷ Conway, L.: Zpráva o vzdělávání Romů v ČR. Praha: Host 1996

²³ Conway, L.: Zpráva o vzdělávání Romů v ČR. Praha: Host 1996

Obecným cílem školy je poskytnout romské mládeži vzdělání, jež je potřebné k získání integrovaného zaměstnání a to formou, která vyhovuje Romům.

Dalším cílem školy je také vštěpovat studentům i jejich rodičům vědomí důležitosti vzdělání a vědomí předsudků vůči jejich etnické identitě a pocit zodpovědnosti jak za svou, romskou komunitu, tak i za širší českou společnost.

Škola se dále snaží zapojovat studenty do různých mimoškolních aktivit, při čemž si studenti uvědomují nové možnosti a rozšiřují si obzory.

Studium na škole trvá čtyři roky, dálkové pět. Oba typy studia jsou zakončeny závěrečnými zkouškami.

Studenti jsou ve škole rozděleni do dvou tříd, každá jich má zhruba pětadvacet. Žákům je zde věnována individuálnější pozornost, než je běžné na normálních školách a třídy jsou zde menší.

Škola poskytuje nadaným žákům stipendia a těm, kteří vynikají, možnost studovat v zahraničí a prohloubit si tak znalost jazyků.

Studentům je věnován čas i mimo školní výuku. Tvořivě zaměstnává studenty způsobem, který je zaujme.

„Tento projekt poskytuje dvojí přínos Romům v České republice, jednak na individuální úrovni – studentům, kteří získají vzdělání – i na úrovni komunity, jelikož ti stejní studenti se vrací do romské komunity, aby jí vypomáhali praktickým a konkrétním způsobem jako sociální pracovníci.“²⁹

Oproti běžným českým školám má RSŠS mnoho výhod pro romské studenty. Překonává bariéry předsudků, které znamenají neúspěch u přijímacích zkoušek, v osnovách jsou začleněny romská historie, kultura a jazyk, komunikuje s rodiči a zapojuje je do vzdělávacího procesu.

Budova školy byla pořízena ze sponzorského daru. Druhým zdrojem financí je státní rozpočet, který pokrývá náklady školy z dvaceti procent.

Dalším zdrojem jsou místní úřady ve městech, odkud studenti pocházejí a významnými přispěvateli jsou sami studenti, kteří získávají určitý objem finančních prostředků při různých veřejných aktivitách a představeních. Významný není sice obnos, který se takto utrží, ale pocit studentů, že se účastní práce školy. Cítí se tak materiálně zodpovědní za zajištění školy a může tak vzniknout budoucí podpora jejich absolventů.

²⁹ Kolektiv autorů: Co se osvědčilo. Praha: Partners for Democratic Change 2003

Praktická část

5. Organizace, zabývající se vzděláváním Romů, ve kterých jsem prováděla praxi

Ráda bych nyní uvedla několik informací o organizacích, ve kterých jsem sama působila v průběhu povinné školní praxe. S oběma organizacemi nadále spolupracuji či plánuji spolupráci. Na základě praktických zkušeností z Lače Čhave a Nové školy jsem získala velké množství cenných znalostí o práci s romskými klienty.

5.1 Lače Čhave, o. p. s.

5.1.1 Vznik a poslání

Lače Čhave bylo založeno na jaře roku 1997, původně jako občanské sdružení "Pomozme olašským Romům", nyní je.... V souvislosti s tím byl zpracován projekt "PRO", tedy Projekt primární až terciální drogové prevence pro olašské Romy, žijící v regionu Praha 4 - Nusle. Bylo to na popud pana Ladislava Sztojka, mluvčího olašských Romů. Na základě jeho iniciativy bylo vládou osloveno sdružení FACIA – České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů, ředitel ZvŠ Boleslavova, pan Fantura a romská kurátorka Obvodního úřadu Praha 4, paní Bílá.

1.10.1997 proběhlo připomínkové řízení na úřadu vlády, kterého se účastnili zástupci sdružení, protidrogové komise, komise pro národnostní menšiny, protidrogová koordinátorka pražského magistrátu Mgr. Janyšková, tajemník starosty OÚ Praha 4 Dr. Ďurica a protidrogová koordinátorka OÚ Praha 4 paní Nykodýmová.

Projektu byla vyslovena podpora, návrhy a připomínky byly zpracovány do textu. Pro rok 1997 bylo přislíbeno financování projektu ze zdrojů Meziresortní vládní protidrogové komise.

Situace v Nuslích, kde sdružení sídlí, zvláště na náměstí Bratří Synků, je velice problematická. Na náměstí obchodují dealeři s heroinem. Do obchodu jsou zapojeny i romské děti. Romové, kteří zde žijí, nejsou většinou o drogové problematice dostatečně informováni. Hlavním problémem je, že nejsou schopni přizpůsobit této situaci svůj životní styl. Zpravidla romští uživatelé drog ani jejich rodinní příslušníci nenavštěvují léčebná či poradenská zařízení ani nejsou motivováni k dlouhodobé léčbě. Vzhledem k neinformovanosti a nízké úrovni hygienických návyků je zde velmi pravděpodobné šíření infekčních chorob.

Děti žijí ve věkově promíšené skupině, s minimální kontrolou rodičů a dalších dospělých. Často se zde objevuje záškoláctví a asociální chování, zejména krádeže. Řada dětí tráví většinu času u výherních automatů.

Samotný projekt "PRO" se rozběhl na začátku října 1997. Na jeho realizaci se podílelo 20 studentů z vyšších sociálních a pedagogických škol a z vysokých škol. Pod vedením odborníků proběhl výcvik zaměřený na komunikační dovednosti, sociální práci a volnočasové aktivity - netradiční sportovní aktivity, výtvarná, hudební a dramatická výchova.

Pro činnost dětského klubu jsou hlavní skupinou romské děti ve věku od 2 do 20 let. Nejčastěji se jedná o skupiny sourozenců, kdy starší přivádí své mladší sourozence, o které se musí starat. Většina dětí navštěvuje blízké speciální školy.

Samotné občanské sdružení a klub Lače Čhave byl založen v roce 1997, nyní má nový tým pracovníků. Z větší části se jedná o sociální pedagogy.

Klub komunikuje s celými rodinami. V prostorách se pořádají rodinné oslavy, slaví se zde Vánoce, Velikonoce... Snaží se také získávat aktivní spolupracovníky z řad Romů samotných. Lače Čhave usiluje o vytvoření atraktivního prostředí pro děti v předškolním a školním věku. Zároveň se je snaží motivovat pro vstup do školy a pokračování ve vzdělávání. Snaží učit děti překonávat komunikační handicap a rozvíjet jejich motorické a sociální dovednosti. Pro děti se pořádají různé společenské a kulturní akce a spolupracuje s dalšími organizacemi (Letní dům, Zvláštní škola Boleslavova, ...) Děti mohou s Klubem jezdit na víkendové akce a výjezdy, na letní tábory a čtyřikrát týdně je možnost využívat prostory Lače Čhave k volnočasovým aktivitám. Důležitou funkcí Klubu je to, že pracovníci pomáhají dětem řešit nejen osobní, rodinné, ale i školní problémy. Děti mají možnost využívat doučování.

Spolupráci se speciální školou eliminuje asociální vlivy, jako je např. záškoláctví, drobné krádeže, gamblerství a drogy.

Projekt „PRO“ financují Meziresortní protidrogová komise, Mládež pro Evropu, Ministerstvo práce a sociálních věcí, nadace Open Society Found, hlavní město Praha, Nadace rozvoje občanské společnosti.

5. 1. 2 Kvalitativní šetření

Díky ochotě pracovníků a dětí v Lače Čhave jsem mohla v tomto občanském sdružení provést kvalitativní šetření. Pomocí výsledků tohoto šetření jsem měla v úmyslu zmapovat vztah dětí ke vzdělání a zjistit, zda ve škole, kterou navštěvují, dochází ve větší míře k jejich diskriminaci, ať ze strany spolužáků, či učitelů. Zvolila jsem metodu dotazování technikou standardizovaného dotazníku. Dotazník mi vyplnilo 17 dětí od 15-ti do 18-ti let. Všechny tyto děti navštěvovaly Klub a byly jeho členy už delší dobu. Ve všech případech děti vyplňovaly dotazník samostatně.

Dotazník obsahoval šest otázek:

První otázkou bylo, zda děti studují, studovaly a dokončily základní školu. Jen jedno ze sedmnácti dětí nedokončilo úspěšně základní vzdělání, což je bezesporu výborný výsledek. Dle mého názoru ale musíme brát v potaz fakt, že pokud tyto děti navštěvují občanské sdružení, už to naznačuje určitou snahu nějak změnit svou současnou situaci. Také samotné pedagožky se pokouší návštěvníky Klubu přesvědčovat o důležitosti vzdělání.

15 dětí by chtělo pokračovat nebo již pokračuje ve vzdělání. Většina z nich studuje na nějaké odborné škole (cukrářka, mechanik, barman), ale jsou i tací, kteří studují střední školy (např. SŠ Mezinárodních vztahů nebo SŠ sociálně-právní). Pouze jeden z dotázaných nechce dále studovat a zbylé dvě děti ještě neví, pro jakou další školu by se rozhodly. Toto se dá považovat za velmi dobrý výsledek.

Další otázka byla zaměřena na diskriminaci ve školním prostředí. Polovina z dotázaných neměla ve škole žádné problémy s tím, že jsou Romové, což se mi zdá velmi pozitivní. Pokud k problémům docházelo, dělo se tak ze strany spolužáků. Jen jedno dítě mělo více problémů s učiteli.

Výsledky následující části dotazníku mě překvapily. Ptala jsem se na to, zda by se děti chtěly na školách učit romsky. 50% z nich uvedlo, že o možnost výuky romštiny nemají zájem. Po konzultaci odpovědí s pracovníky Klubu jsem pochopila, co je příčinou tak malého zájmu o romštinu mezi samotnými Romy. Jejich rodiče byli za příslušnost k romskému etniku pronásledováni a stále jsou. Proto raději vidí, když se děti učí cizí jazyky,

kteří jim mohou pomoci při získání lepšího zaměstnání, a proto většinou nemají zájem o svůj jazyk a k romštině se staví negativně.

Poslední otázka byla, jestli by děti raději navštěvovaly školu pouze pro Romy. Ačkoli polovina dětí měla problémy s diskriminací ve školách, pouze čtyři z nich by daly přednost „romské“ škole před smíšenými třídami. Myslím si, že výsledky tohoto dotazu ukazují, že soužití Romů i „gádžů“ se může stát realitou. Pokud Romové chtějí žít s námi, mohli bychom se i my pokusit žít s nimi.

5. 2 Nová škola, o. p. s.

5. 2. 1 Co je Nová škola

Nová škola je nevládní, neziskovou organizací, podporující prostřednictvím alternativních metod vzdělávání dětí i dospělých k multikulturalismu, toleranci a lidským právům na principu rovných příležitostí pro všechny, bez ohledu na jejich etnickou, kulturní, sociální či náboženskou příslušnost.

Nová škola uskutečňuje od roku 1992 vzdělávací programy určené pro děti i dospělé. Pracuje v oblasti komunitních programů a služeb. Práce je zaměřena na sociokulturně znevýhodněné skupiny obyvatelstva, se zaměřením na Romy. Projekty realizuje Nová škola v České republice, ale má i mezinárodní partnery, se kterými spolupracuje na rozvoji nových projektů.

Svémi programy zvyšuje Nová škola šance romských dětí na ukončení základního vzdělání a na vstup talentovaných dětí na střední školy. Dokáže zapojit místní školu do života komunity.

Prostřednictvím svých projektů, školení, seminářů a konferencí vytváří podmínky pro rovné příležitosti, zlepšuje komunikaci mezi většinovou společností a menšinami, vytváří a prosazuje postupy ve vzdělávání, které posilují občanskou a multikulturní společnost.

Nová škola má dlouhodobou zkušenost v oblasti podpory asistentů učitelů, v oblasti komunitního vzdělávání a přímé práce s dětmi. Má také praxi s přímou prací s klienty i se systematickým zaváděním osvědčených výchovně-vzdělávacích modelů.

Tato organizace má několik klíčových aktivit. Program podpory asistentů učitelů, který realizuje od roku 1996, a který obsahuje celou řadu projektů, směřujících k zavedení funkce

vychovatelů – asistentů učitelů do všech vzdělávacích institucí s větším počtem romských dětí a mládeže. Projekty zahrnují kvalifikační kurzy, prosazování legislativních změn, vydávání publikací a přímou koordinaci činností asistentů.

Jedním z nejdůležitějších projektů Nové školy, který se zabývá vzděláváním, je projekt **Rozlety**.

Tento projekt se soustředí na pomoc dětem z etnických minorit, které jsou v českém školském systému diskriminované. K jejich diskriminaci dochází především omezováním možností dokončit základní vzdělání, úspěšně absolvovat zkoušky na střední školu a složit maturitní zkoušku.

Výuka v našich školách stále ještě vychází z kulturních specifíků a zvyků majoritní společnosti a nepočítá s žádnou možnou odlišností. Tím pádem se dostupnost vzdělání (ať se jedná o vzdělání základní či vyšší) pro příslušníky jiných etnik a kultur velmi snižuje.

5.2.2 Vznik projektu – Rozlety

V roce 1999 navrhli Iveta Pape tehdy pracovala a v současné době stále pracuje jako koordinátorka projektu Romano suno, asistuje v projektu Podpora pedagogických asistentů a je zástupkyní ředitele) a David Murphy (toho času koordinátor mezinárodních vztahů, v současné době pracuje na poloviční úvazek jako fundraiser) **projekt Integrate-Mentoring**, jehož koordinátorkou se stala právě Iveta Pape.

Projekt je rozdělen na dvě části. První část byla zaměřena na podpoření romských žáků v přechodu ze základní školy (ZŠ) na střední (SŠ), v jejich studiu a školní úspěšnosti a to především v Praze. Druhá část projektu se měla věnovat reintegraci romských žáků ze zvláštních škol na ZŠ.

První část projektu Integrace-Mentoring v Praze

Cílem projektu byla příprava a podpora žáků 8. a 9. ročníků základních škol ze znevýhodněného prostředí k přijímacím zkouškám na střední školy, což byla první fáze, a postupem času měla následovat druhá fáze, další asistence formou mentoringu studentů na středních školách. Druhá fáze se však postupem času stala samostatnou formou projektu.

Maximální počet žáků byl v souladu s rozpočtem stanoven na 20. To znamenalo 10 žáků osmých ročníků a 10 žáků devátých ročníků ZŠ v Praze. První skupina dětí byla vybrána, za pomoci výchovných poradců a zástupců škol, návštěvami na ZŠ. Záměrem takového hledání bylo najít žáky, kteří mají předpoklady ke studiu. Je nutno poznamenat, že většina dětí zařazených v této fázi do projektu, pocházela z řad romské komunity. Studenti, kteří byli do programu zařazeni již na jeho počátku, absolvovali standardní psychologické testy. Tyto testy jim měli pomoci s nejvhodnějším profesním zařazením a samozřejmě s výběrem vhodné školy.

31. prosince roku 2000 bylo do výuky zařazeno 19 dětí z následujících základních škol:

- Fakultní ZŠ Havlíčkovo nám., Praha 3, 11 žáků
- ZŠ Bratří Venclíků, Praha 10, 1 žák
- ZŠ Strossmayerovo nám., Praha 7, 1 žák
- ZŠ Gen. Janouška, Praha 10, 1 žák
- ZŠ K Dolům, Praha 4, 2 žáci
- ZŠ Grafická, Praha 5, 3 žáci

(tyto školy zůstaly stěžejními spolupracujícími školami i pro roky následující)

Výuka vybraných dětí začala 8. listopadu roku 2000. Vyučování (**1 hodina matematiky a 1 hodina českého jazyka**) probíhalo 1x týdně vždy ve středu od 16 do 18 hod. Výuku žáků zajišťovali vybraní lektoři a její průběh byl důkladně konzultován s jednotlivými pedagogy ZŠ.

Lektorský tým, který na počátku projektu Rozlety pomáhal se vzděláváním vybraných žáků, působil v tomto složení:

- Kateřina Šafránková, výuka českého jazyka, t.č. studentka FF UK
- Hana Hegerová, výuka českého jazyka, t.č. studentka FF UK
- Barbora Fonosová, výuka matematiky
- Marek Šorm, výuka matematiky, t.č. pracující v Nové škole, o.p.s

Odbornými poradci byly:

- Ivana Němcová, Fakultní ZŠ Havlíčkovo náměstí, Praha 3
- Jana Jonková, Fakultní ZŠ Havlíčkovo náměstí, Praha 3

Listopad a prosinec 2000 byly období, kdy se realizátoři projektu soustředili na vytvoření příjemného, podnětného prostředí pro vytváření týmového ducha a budování „mostů“ mezi Novou školou, dětmi, rodiči, školami, lektory a odbornými konzultanty. Cílem v dalších měsících bylo především přistoupit ke zvyšování intenzity výuky a vytvořit klub jako motivační nástroj práce s dětmi.

V současné době Klub rozšiřuje svou spolupráci se základními a středními školami. Nadále se věnuje doučování (matematika, čeština, angličtina) i přípravě dětí na střední školy.

Druhá část projektu Integrace-Mentoring v Ostravě

Druhá část projektu byla zaměřena na re-integraci dětí ze zvláštních škol na školy základní. Cílem nebyla pouze individuální pomoc. Přáním bylo vytvořit takovou metodu, která bude přijatelná pro děti i jejich rodiče a hlavně také efektivní z hlediska snah společnosti a investic do projektu vložených.

Projekt měl ukázat, že děti s potřebnou pomocí, která zohlední jejich kulturní odlišnost a specifické rodinné zázemí, jsou schopny absolvovat ZŠ.

V této části se realizátoři zaměřili na možnost spolupráce zvláštní a základní školy. Velmi brzy však zjistili, že podpora přechodů dětí ze zvláštních škol na školy základní je velmi nízká. Na školách panuje všeobecně skepse a neochota otázku vzdělávání ve zvláštních školách řešit.

Cílem projektu se tak stala i snaha zdůraznit, že děti, které vystudují zvláštní školy, mají v budoucnosti jen velmi malé šance uspět při následném hledání zaměstnání. Absolventi jsou často doživotně odsouzeni k nekvalifikované pracovní činnosti, často začnou vyvíjet kriminální činnost. Další z možností je, že pobírají dávky státní sociální podpory, které jsou pro ně výhodnější, než se zapojit do pracovního procesu za minimální mzdu.

Ke konci roku 2000 navázala Iveta Pape kontakt s Tomášem Jalůvkou, který podobný projekt vedl pod hlavičkou občanského sdružení S.T.O.P. v Ostravě. To vedlo k rozhodnutí uskutečnit vlastní realizaci projektu právě v Ostravě, neboť zde byla možnost navázat na předchozí projekt a na jejich zkušenosti a kontakty. Koordinátorem této části projektu se tak stal právě Tomáš Jalůvka.

Rok 2001

Tento rok se projektu účastnilo v Praze a v Ostravě přibližně 30 dětí.

První část projektu Integrace-Mentoring v Praze

V únoru byl založen Klub k posílení motivace dětí pro setrvání v programu. Na konci roku byl zapojen první dobrovolník, který působil v rámci programu jako partner-kamarád jednoho žáka v 9. třídě. Práce s dobrovolníky však v této fázi ještě nebyla nikterak klasifikována. Proto neexistovaly ani smlouvy, ani konkrétní pravidla pro dobrovolníky.

Byly zavedeny tzv. Kariérní dny. Ty umožňují dětem poznat prostředí několika podniků a společností, a tím i získat konkrétní představu o výkonu různých povolání.

Průběh a struktura výuky

Děti začaly chodit na pravidelnou výuku českého jazyka a literatury a matematiky, která byla pro děti z osmých a devátých tříd ZŠ každý týden v pondělí a ve středu od 16 do 18 hodin. Jako odborný konzultant výuky s týmem spolupracoval Dr. Jan Svatoš, pedagog na PedF UK.

Na základě zjištění, že žáci přicházející do programu na počátku 8. třídy trpí hlubokými nedostatky z předešlých ročníků, se koordinátor rozhodl rozšířit skupinu účastníků v Integraci o žáky 7. tříd pro školní rok 2002/2003. Měly se tak výrazně zvýšit šance na úspěch dětí v přijímacím řízení na střední školy.

Tento projekt probíhá dále a jeho úspěšnost se stále zvyšuje.

5. 2. 3 ZŠ Grafická

Nová škola spolupracuje s mnohými organizacemi, jejichž specializací je právě problematika vzdělávání romského etnika v České republice. Díky kontaktům, které mi byly poskytnuty v občanském sdružení, jsem měla příležitost se osobně setkat s paní Papírníkovou. Ta působí jako výchovná poradkyně na základní škole Grafické. Paní Mgr. Libuše Papírníková byla tak laskavá a poskytla mi rozhovor. Vystudovala Pedagogickou fakultu na Universitě Karlově v oboru Speciální pedagogika - psychopedie, také Přírodní vědy a po té 3letý postgraduál Výchovného poradenství. Zastává místo výchovné poradkyně na této škole již 38 let. Její zkušenosti a názory pro mě byly velkou inspirací.

ZŠ Grafická sídlí v ulici Grafická, v Praze 5 - Smíchov. Je to lokalita v okolí Arbesova náměstí, zastávek metra Anděl a Radlická, která je specifická strukturou obyvatelstva, ve které je zastoupeno ve velké míře romské etnikum. Jedná se nejen o starousedlíky, kteří tu žijí již několik generací (ti tvoří přibližně 60%), ale v poslední době se do okolí stěhují Romové, pocházející většinou ze Slovenska. Mezi nimi jsou také olašští Romové. Jedním z největších problémů těchto nově přichozích obyvatel je jejich ngramotnost a sociální zaostalost. Jelikož tito lidé nemají dostatečné vzdělání, mají velké potíže s hledáním nového zaměstnání, proto se z velké části živí prodáváním drog a prostitucí.

Základní školu momentálně navštěvuje 280 dětí, z toho 85% tvoří romští studenti a zbylých 15% převážně cizinci (Ukrajinci, Vietnamci, Arménci...). 40% z celkového počtu

žáků má specifické poruchy učení (dyslexie, dysgrafie...), kterým je věnována zvláštní péče. Škola vyučuje podle běžných učebních osnov základní školy. Pro integrované děti se specifickými poruchami učení jsou vytvořeny individuální vzdělávací plány a věnuje se jim speciální pedagog, Mgr. Bechová.

Na škole působí 15 pedagogických pracovníků, kteří mají všichni vysokoškolské vzdělání, ale bohužel ne všichni jsou patřičně kvalifikovaní. Momentálně je stav vyučujících stabilizován.

V této škole vzniklo i poradenské pracoviště, kde paní Papírníková působí jako koordinátorka, zastává funkci výchovného poradce a sociální pracovnice. Mgr. Hana Bechová na tomto pracovišti působí jako speciální pedagog při práci s dětmi se specifickými poruchami, Mgr. Hájková jako psychologka a Dr. Boková jako etopedka.

Poradna má velmi široké pole působnosti. Ve spolupráci s Pedagogicko – psychologickou poradnou provádí diagnostiku dětí. Díky této spolupráci mohou učitelé metodicky děti vést k úspěšnému dokončení základní školy. Paní Boková využívá ke zlepšení výchovy dětí také videotrénink. Učitelé se pak lépe orientují a lépe hodnotí své chování ve třídách.

Poradenské centrum otevřeně spolupracuje s kurátory Úřadu sociální prevence, i s policií, která ve škole pravidelně přednáší o rizicích, se kterými se děti mohou setkat (drogy, zneužívání, násilí).

Dětem je poskytována maximální péče. Mají možnost navštěvovat nultý, přípravný ročník. V přípravných ročnících se žáky pracuje učitelka, vychovatelka a 3 romští asistenti. Ti pomáhají s lepší adaptací dětí na školní prostředí.

Ve třídách je počet žáků omezen. Ideální stav je 15, 16 dětí, protože každé z nich potřebuje individuální přístup. Ovšem například na prvním stupni je stávající počet i 27 žáků.

Jedním z velkých problémů, které musí škola řešit, je nulová domácí příprava dětí. Nemají většinou prostor, kde by se do školy připravovaly. Proto je pro ně ve škole každý den od 12 hodin otevřena studovna. V té mají žáci možnost se připravovat na další den za pomoci vyučujícího a asistenta. Paní Papírníková také podepsala smlouvu s Novou školou. Každé pondělí dochází žáci 8. a 9. tříd do Klubu v Nové škole, kde je asistenti doučují matematiku a češtinu. Každý čtvrtek se mohou doučovat anglický jazyk.

Momentálně je v devátém ročníku 19 studentů a studium ukončují i 4 žáci z osmé třídy. Pro děti v posledních ročnících je tu možnost si vybrat volitelný předmět – Volba povolání. Tento předmět jim umožňuje lépe se orientovat v oborech, které by mohly dále studovat,

poznají prostředí a získají přehled o školách. Výchovná poradkyně s nimi navštěvuje různé střední školy a učiliště. Během 4 let byla stále téměř 100% docházka.

Absolventi základní školy ze 70% pokračují ve studiu na odborných školách. Vzhledem k tomu, že podle učebních osnov mají jen jednu hodinu praktických činností za týden a nemají předpokládané pracovní dovednosti, vznikl na škole speciální projekt.

Díky úzké spolupráci se statutárním ředitelem učiliště Zelený pruh byla podepsána smlouva, pomocí níž děti mají možnost jednou měsíčně navštívit dílny a od 8.30 do 13.00 se jim mistři věnují. Tak si děti vyzkouší různé činnosti a získají nové dovednosti. Tato spolupráce se velmi osvědčila a zvýšila šanci dětí na přijetí do odborných škol.

Tento projekt probíhá velmi úspěšně již čtvrtým rokem. Pouze 3 děti při přijímajících řízeních neuspěly z rodinných důvodů. Na základě spolupráce s učilišti, kde absolventi pokračují ve studiu, je velmi silná zpětná vazba a při jakékoli nepříjemnosti je možné problém okamžitě podchytit a vyřešit.

Pro zlepšení vztahů s rodiči ZŠ Grafická poskytuje i doučování českého jazyka, matematiky a informatiky pro dospělé.

Škola se snaží neustále žáky podporovat ve styku s veřejností. Pořádá mimoškolní akce, školy v přírodě (zájezdy k moři – Řecko, Itálie, lyžařské zájezdy....).

Při práci s romským etnikem je velmi důležitá a potřebná znalost rodin. Škola by měla mít mnohem širší okruh povinností. Základní škola Grafická je tím nejlepším příkladem, že pokud bude pedagog svým žákům rozumět a pozná je, může je dovést k úspěchu.

6. Projekt občanského sdružení

V důsledku působení v těchto organizacích jsem došla k názoru, že vzdělávání romských dětí, zejména v předškolním věku, je jednou z nejschůdnějších alternativ, které by mohly pozitivně ovlivnit cestu k pochopení Romů nejen majoritní společností, ale také své vlastní kultury.

Na základě tohoto rozhodnutí chci založit občanské sdružení pro děti v ohrožení sociálního vyloučení.

Má představa je následující. V této organizaci by pedagogičtí pracovníci společně s romskými asistenty pracovali nejen s dětmi, ale celými rodinami. Rodiče by měli do sdružení volný přístup. Je to z toho důvodu, že Romové jsou se svou rodinou úzce spjati a je pro ně velmi důležitá, proto je práce s ní, podle mě, v podstatě nejdůležitější složkou práce s romskou komunitou.

Vzhledem k mé předcházející praxi v různých organizacích zabývajících se touto problematikou jsem tento svůj projekt přednesla pracovnícům R-mosty³⁰. Projekt Mačoro se jim zdál velmi zajímavý a byla mi nabídnuta možnost využít prostory jejich sdružení, které sídlí na Havlíčkově náměstí.

Velkou výhodou při takovéto spolupráci by byla skutečnost, že společnost R-mosty v lokalitě Žižkova působí již několik let. Romské vedoucí projektu znají místní minoritu, pracují s rodinami a mají již důvěru lidí, kteří zde žijí, což by zjednodušovalo počáteční kontakt s potenciálními klienty.

Momentálně se projekt neuskutečňuje a není ještě zaevidován na Ministerstvu Vnitra. Důvodem je další zajímavá nabídka spolupráce. Jedná se o zakládající se neziskovou organizaci, kde bych měla působit jako sociální terénní pracovníce. Organizace se bude orientovat na děti v ohrožení sociálního vyloučení na Jižním městě. Vedoucí projektu mi sdělila, že je zde možnost rozšíření působení jejich činnosti i o můj projekt. Proto nastala situace, kdy vyčkááme na odsouhlasení možnosti působení této neziskové organizace, abychom mohli projekt dokončit a realizovat.

³⁰ V přílohách jsou uvedené stanovky tohoto sdružení

6. 1. Stanovy občanského sdružení³¹

Občanské sdružení Mačoro

1. Úvodní ustanovení

Název občanského sdružení: Mačoro

Sídlo: Pelhřimovská 338/7, Praha 4 – Michle, 140 00

2. Právní postavení sdružení

Sdružení je dobrovolné, nezávislé, sdružující děti a mládež a další členy pracující s dětmi a mládeží na základě společného zájmu.

Sdružení je právnickou osobou, registrovanou ministerstvem vnitra.

3. Cíl činnosti sdružení

Cílem činnosti sdružení je působení v oblasti sociální prevence a podpory rozvoje kultury, vzdělanosti a sociálních dovedností Romů. Těžiště činnosti je působení v oblasti předškolního vzdělávání a volno-časových aktivit.

Za tímto účelem sdružení zajišťuje výchovné, vzdělávací a výzkumné aktivity (školení, kurzy, přednášky, výzkumné projekty, pobytové akce, nízkoprahový klub a další projekty) ve spolupráci s dalšími organizacemi.

4. Členství ve sdružení

Členy sdružení Mačoro schvaluje RADA sdružení.

Práva a povinnosti členů sdružení:

- Každý člen má právo být informován o všech aktivitách sdružení, probíhajících i plánovaných a podle svého rozhodnutí se jich účastnit.
- Každý člen je povinen dodržovat zásady bezúhonného sdružování.
- Každý člen je povinen oznámit své rozhodnutí o ukončení členství RADĚ sdružení.

³¹ V přílohách jsou uvedeny informace o občanském sdružení

5. *Orgány sdružení*

1. Hlavním orgánem sdružení je RADA sdružení, která je tvořena všemi členy sdružení.

2. Práva a povinnosti RADY sdružení:

- RADA je statutárním orgánem sdružení.
- RADA je oprávněna činit všechna rozhodnutí týkající se činnosti a hospodaření s finančními prostředky v souladu s cíli sdružení.
- RADA volí a odvolává předsedu sdružení, jmenuje tajemníka sdružení a jmenuje členy revizní komise.
- RADA pověřuje předsedu sdružení dle bodu 6. stanov.
- RADA projednává a schvaluje zprávy o hospodaření a činnosti sdružení.

6. *Předsedu sdružení Mačoro volí a svolává RADA sdružení.*

Práva a povinnosti předsedy sdružení:

- Předseda je statutárním zástupcem sdružení, v rozhodování je svobodný, samostatný a odpovědný RADĚ.

- Předseda je oprávněn podepisovat písemnosti související s činností sdružení.

Předseda řídí zaměstnance sdružení.

- Předseda je oprávněn nakládat s finančními prostředky sdružení. Finanční kontrolu provádí revizní komise a RADA sdružení na základě jeho zpráv.

- Předseda řídí jednání RADY.

7. *Tajemníka sdružení jmenuje a odvolává RADA sdružení.*

Práva a povinnosti tajemníka sdružení:

- Tajemník je statutárním zástupcem sdružení.
- Tajemník je oprávněn z pověření RADY sdružení podepisovat písemnosti související s činností sdružení.

- Tajemník svolává RADU a pořizuje z jejího jednání zápis.

- Tajemník pomáhá vést agendu sdružení.

8. *Revizní komisi jmenuje ze svého středu a odvolává RADA sdružení*

Práva a povinnosti revizní komise:

- Revizní komise je tříčlenným orgánem odpovědným za finanční hospodaření sdružení.
- Revizní komise jedenkrát za rok předkládá RADĚ zprávu o kontrole finančního hospodaření sdružení.
- Po dobu své činnosti v revizní komisi se její členové nezúčastňují rozhodování v RADĚ sdružení.

9. Zásady hospodaření

Sdružení získává finanční prostředky na zabezpečení své činnosti žádostmi o finanční dotace za státního rozpočtu ČR, od nevládních organizací, zahraničních sponzorů, jakož i dalších právnických a fyzických osob.

Z takto získaných finančních prostředků budou zajišťovány všechny aktivity sdružení, zejména v oblasti účelného využívání volného času dětí, případně dalších projektů sdružení.

Finanční prostředky budou uloženy u peněžního ústavu dle rozhodnutí předsedy.

Všechna opatření finanční povahy jsou oprávněni činit předseda sdružení a tajemník sdružení na základě rozhodnutí RADY.

10. Zánik sdružení

1. Sdružení zaniká:

a) dobrovolným rozpuštěním nebo sloučením s jiným sdružením z rozhodnutí valné hromady

b) rozhodnutím Ministerstva vnitra ČR

2. Zaniká-li sdružení dobrovolným rozpuštěním, rozhodne současně RADA sdružení o způsobu majetkového vypořádání.

11. Závěrečná ustanovení

1. Z rozhodnutí RADY sdružení mohou být jmenováni čestní členové sdružení z osobností působících na poli školství, politiky, kultury a vědy aj., kteří souhlasí s cíli sdružení a podporují je. Čestné členství není zvláštní formou členství ve sdružení, ale pouze druhem vyjádření sympatií s programem a stanovami občanského Mačoro. Čestné členství nového člena vzniká okamžikem, kdy jmenovaný vyslovil písemný souhlas s rozhodnutím RADY o svém jmenování čestným členem sdružení.

2. Sdružení může na základě rozhodnutí RADY sdružení vydat organizační a jednací řád sdružení.

3. Sdružení má právo se v souladu s cíli své činnosti obracet na státní orgán s peticemi.
4. Toto sdružení vzniká registrací Ministerstvem vnitra ČR.

Závěr

Otázka romského etnika je v poslední době jedním z nejdiskutovanějších problémů české společnosti. Vzájemné nepochopení, xenofobií nálady a rasisticky motivované trestné činy jen ukazují na skutečnost neinformovanosti majoritní společnosti a její neschopnosti přijmout specifika romské kultury.

Díky možnosti práce v různých organizacích zaměřených na romskou problematiku jsem se jen utvrdila v názoru, že školní kariéru romských dětí ovlivňuje mnoho faktorů. Předem jsou znevýhodněny předškolní výchovou, která je odlišná od vrstevníků z majoritní společnosti, rozdílným systémem hodnot, zvykem učit se spontánně napodobováním, jazykovou bariérou, absencí přirozených vzorů a mnohými dalšími okolnostmi, které vedou k jejich neúspěchu. Tento úspěch či neúspěch je podmíněn změnou výchovné a vzdělávací činnosti v našich školách.

Pokud se bude pedagog věnovat vzdělávání romských žáků v širším pojetí, tzn. Zaměří se jak na jejich předškolní vzdělávání, volnočasové aktivity, rodinné problémy i na práci se samotnými rodiči, bude svou práci dělat s radostí a láskou, má velmi velkou šanci pomoci jim ukončit nejen základní vzdělání a pokračovat v dalším studiu, ale i pomoci jim nabýt větší rovnoprávnosti.

Nedávno se mě jeden známý zeptal, zda tyto pokusy o vzdělání romského etnika nesouvisí se snahou tuto minoritu zmanipulovat, potlačit jejich kulturu a asimilovat je. Osobně si myslím, že pokud Romové budou mít možnost a chuť dosáhnout určitého vzdělání, je to jejich volba.

Doufám, že díky nabídce práce sociální terénní pracovnice zaměřené na děti v ohrožení sociálního vyloučení získám více zkušeností a budu blíže k záměru založit občanského sdružení, zaměřené na předškolní vzdělávání romských dětí a práci s jejich rodinami.

Použitá literatura a další zdroje:

1. Balabánová, H.: Praktické zkušenosti se vzděláváním romských dětí. Praha, MENT 1995
2. Balvín, J.: Bariéry a negativní jevy v životě a vzdělávání Romů. Ústí nad Labem: Hnutí R 1996
3. Balvín, J.: Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém. Praha: Radix 2004
4. Conway, L.: Zpráva o vzdělávání Romů v ČR. Praha: Host 1996
5. Hübschmanová, M.: Šaj pes dovakeras – Můžeme se domluvit. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého 1998
6. Kolektiv autorů: Co se osvědčilo. Praha: Partners for Democratic Change 2003
7. Kolektiv autorů: Romové a pedagogika. Ústí nad Labem : Hnutí R 2000
8. Kolektiv autorů: Romové v ČR. Praha: Socioklub 1999
9. Kolektiv autorů: Vychovatel – asistent učitele aneb romský pedagogický asistent v České škole. Praha: Nová škola 2001
10. Navrátil, P.: Romové v české společnosti. 1.vyd. Praha: Portál 2003
11. Pařízková, J.: Romský holocaust. Článek v Novém Prostoru: NP únor/březen 2006
12. Říčan, P.: S Romy žít budeme – jde o to jak. 1. vyd. Praha: Portál 1998

13. Šišková, T.: Menšiny a migranti v ČR. My a oni v multikulturní společnosti. Praha: Portál 2001
14. Šotolová, E.: Vzdělávání Romů. 1. vyd. Praha: Grada Publishing 2000
15. Žlnayová, E.: Pojmový svět žáků prvního ročníku základních škol z hlediska romštiny. 1. vyd. Praha: MENT 1995
16. www.novaskola.org
17. www.lache-chave.cz
18. www.clovekvtisni.cz
19. www.vitaova.cz
20. www.zsgraficka.cz
21. www.r-mosty.cz

Přílohy

Příloha č. 1

Dotazník

1) Studuješ nebo jsi studoval/a základní školu?

- a) ano
- b) ne
- c) nedokončil/a

2) Měl/a jsi na základní škole problémy s tím, že jsi Rom/ka?

- a) ano
- b) ne

3) Více problémů jsi měl/a s učitely nebo spolužáky?

4) Pokračuješ nebo bys chtěl/a pokračovat ve studiu na střední škole?

- a) ano

Jakou školu studuješ nebo bys chtěl/a studovat?

- b) ne

5) Chtěl/a bys, aby se na školách učila romština?

- a) ano
- b) ne

6) Kdyby byla v Praze škola pouze pro Romy, chodil/a bys raději tam než do smíšených škol?

- a) ano
- b) ne

Příloha č. 2

Občanské sdružení

1. Co je občanské sdružení

Právní úpravu občanského sdružení naleznete v zák. č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Zpravidla se jedná o sdružení fyzických nebo právnických osob za účelem dosahování a ochrany společného zájmu. Podmínkou je, že se jedná o nenáboženské, nepolitické a nepodnikatelské sdružení, které svojí činností nepopírá nebo neomezuje osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení.

2. Kdo může občanské sdružení založit

Sdružení mohou založit nejméně tři občané ČR, z nichž alespoň jeden je starší 18 let. Tito vytvoří tzv. přípravný výbor, který vypracuje stanovy sdružení a podá návrh na registraci.

3. Kde se podává návrh na registraci

Návrh je možno podat osobně nebo poštou na adrese:

Ministerstvo vnitra ČR

Odbor všeobecné správy, oddělení volební a sdružování

U obecního domu 3

112 20 Praha 1

4. Co má obsahovat návrh

Kromě žádosti je nutné připojit dvojí vyhotovení stanov.

a) žádost o registraci by měla obsahovat:

- název a sídlo sdružení
- cíle činnosti

- označení členů přípravného výboru (jméno, příjmení, trvalé bydliště a rodné číslo)
- označení zmocněnce přípravného výboru oprávněného jednat jménem výboru (člen přípravného výboru starší 18 let)
- podpisy členů přípravného výboru

b) stanovy musí obsahovat:

- název sdružení (musí se lišit od názvu již existující právnické osoby)
- sídlo
- cíle činnosti
- práva a povinnosti členů sdružení
- orgány sdružení (např. valná hromada, výbor, předseda), způsob jejich ustavování, určení orgánů a funkcionářů oprávněných jednat jménem sdružení
- ustanovení o organizačních složkách (pokud budou zřízeny)
- zásady hospodaření sdružení (zdroje příjmů, způsob užití příjmů, kontrola hospodaření apod.)
- podpisy členů přípravného výboru

5. Jaký je průběh řízení o registraci

a) řízení o registraci je zahájeno dnem, kdy došel ministerstvu vnitra návrh na registraci obsahující všechny náležitosti

b) za návrh se nevybírání správní poplatek

c) nemá-li návrh uvedené náležitosti anebo jsou-li v něm údaje neúplné či nepřesné, ministerstvo na tuto skutečnost upozorní zmocněnce přípravného výboru nejpozději do 5 dnů od doručení návrhu. Řízení se nezahájí, dokud nebudou odstraněny všechny nedostatky návrhu

d) registraci provede ministerstvo vnitra do 10 dnů od zahájení řízení, den registrace se vyznačí na to vyhotovení stanov, které se zašle zmocněnci přípravného výboru.

e) není-li zmocněnci doručeno rozhodnutí o odmítnutí registrace ve lhůtě do 40 dnů od zahájení řízení, sdružení vzniká dnem následujícím po uplynutí této lhůty a tento den je také dnem registrace

f) proti rozhodnutí o odmítnutí registrace mohou členové přípravného výboru podat opravný prostředek (žalobu) k Vrchnímu soudu v Praze, a to nejpozději do 60 dnů ode dne doručení rozhodnutí o odmítnutí registrace

6. Na co je třeba si dát pozor

- a) cíl činnosti by měl být ve stanovách formulován s dostatečnou určitostí
- b) ze stanov by mělo být zcela jasné, jaké má sdružení orgány, jak se ustanovují a jakým způsobem jednají za sdružení
- c) přesné vymezení oprávnění orgánů sdružení ušetří v budoucnu mnoho nepříjemností

Příloha č. 3

Příloha č. 3 je bohužel obrázek, který jsem nemohla vložit do počítače